

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет (навчально-науковий інститут) _____ Історичний _____

Кафедра _____ історії України _____

До захисту допущено

Кафедрою _____ протокол № _____ від _____

завідувач кафедри _____

(підпис)

(ім'я, прізвище)

« _____ » _____ 202_ р.

Кваліфікаційна робота

здобувача _____ другого (магістерського) _____ рівня вищої освіти
(першого (бакалаврського) / другого (магістерського))

“Становлення прав жінок в незалежній Україні в 1992-2022 рр. Історичний
аспект”

(назва роботи)

Спеціальність (спеціалізація) _____ 032 “історія та археологія” _____
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності - за наявності)

Освітня програма _____ історія та археологія _____
(назва освітньої програми)

Виконавець _____ Еліна Андріївна КУЗЬМЕНКО _____
(підпис) (ім'я, прізвище)

Науковий керівник _____ Денис Володимирович ЖУРАВЛЬОВ _____
(підпис) (ім'я, прізвище)

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ІСТОРІОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛ	8
1.1. Історіографія становлення прав жінок в незалежній Україні	9
1.2. Джерельна база становлення прав жінок в незалежній Україні	20
Висновки	33
РОЗДІЛ 2. БОРОТЬБА ЗА ПРАВА ЖІНОК В ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1992-2004 РР.)	35
2.1. Нормативно-правова база та правове регулювання в перше десятиліття незалежності	36
2.2. Політичний та громадський активізм жінок в перше десятиріччя незалежності	50
2.3. Соціально-економічні та культурні трансформації в перше десятиріччя незалежності	53
Висновки	56
РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ В ХХІ СТ.	58
3.1. Права жінок у 2004-2014 рр.	59
3.2. Захищеність жінок під час Революції Гідності та після неї	68
Висновки	79
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	87
Джерела	87
Література	98
РЕЗЮМЕ	104

ВСТУП

Актуальність дослідження:

Дослідження становлення прав жінок в незалежній Україні є науково-актуальним, оскільки висвітлення еволюції гендерної політики та правового статусу жінок сприяє комплексному аналізу суспільних трансформацій у пострадянській Україні. Вивчення цього питання дозволяє не лише виявити вплив політичних, соціально-економічних і культурних змін на становище жінок, але й оцінити інтеграцію гендерної рівності як складової демократичного розвитку¹.

Особливе значення має аналіз нормативно-правових документів, суспільно-політичних ініціатив і міжнародних зобов'язань України, які регламентували права жінок, а також дослідження ролі громадських рухів і організацій, спрямованих на захист гендерної рівності. Це відкриває можливість для порівняння розвитку прав жінок у пострадянських країнах і оцінки специфіки українського досвіду в контексті глобальних гендерних трансформацій.

Дослідження також сприяє поглибленню гендерно-історичного дискурсу, адже становлення прав жінок є важливим елементом загальносвітового процесу боротьби за права людини. Отримані результати можуть стати основою для подальших наукових праць, присвячених гендерній історії України, та слугувати джерелом для міждисциплінарних досліджень.

Суспільна значущість дослідження зумовлена необхідністю оцінки досягнень і викликів у сфері гендерної рівності для формування більш інклюзивного суспільства. У контексті сучасної України, яка прагне до інтеграції з європейськими структурами, питання забезпечення прав жінок стають пріоритетними в реформуванні соціальної політики. Результати роботи можуть бути корисними для державних і громадських організацій, які

¹ Венгер О. Особливості становлення гендерної демократії в Україні// Політичний менеджмент. 2009. № 3. С. 145-152.

займаються захистом прав жінок, а також для освітніх програм із гендерної рівності.

Об'єкт дослідження:

Об'єктом дослідження є процес становлення та розвитку прав жінок в Україні (1992–2022 рр.) у контексті суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних трансформацій.

Предмет дослідження:

Предметом дослідження є особливості формування та еволюції нормативно-правової бази, яка регулює права жінок в Україні, з урахуванням змін у Конституції України, національних законодавчих актах, міжнародних договорах та угодах, ратифікованих Україною.

Дослідження також охоплює вплив державної політики, зокрема програм гендерної рівності, соціального захисту та підтримки жінок, а також роль громадських і жіночих організацій у просуванні прав жінок. Особливу увагу приділено культурним і соціальним чинникам, які сприяли або перешкоджали реалізації гендерної рівності, а також їхній ролі у формуванні суспільної свідомості щодо прав жінок.

Предмет дослідження включає вивчення динаміки змін у доступі жінок до освіти, політики, економіки, а також аналіз викликів і проблем, що стояли перед жінками у процесі їхньої соціальної інтеграції в умовах демократичних перетворень і євроінтеграційних прагнень України.

Хронологічні межі дослідження:

Дослідження охоплює період з 1992 до 2022 року. Нижня межа визначена проголошенням незалежності України та початком формування національної нормативно-правової бази, яка регулює права жінок. Верхня межа обумовлена початком повномасштабного вторгнення російських військ та сучасним етапом

розвитку українського суспільства, що характеризується інтеграцією до європейського правового простору, а також актуальними викликами у сфері гендерної рівності.

Територіальні межі дослідження:

Дослідження охоплює територію незалежної України в її міжнародно визнаних кордонах на період 1992–2022 років.

Мета дослідження:

Визначити основні етапи, тенденції та особливості становлення прав жінок в Україні в період незалежності (1992–2022 рр.), розкрити їхній вплив на соціально-економічний, політичний і культурний розвиток суспільства, а також окреслити значення гендерної рівності для демократичного поступу та європейської інтеграції України.

Задачі дослідження:

- Визначити основні етапи розвитку нормативно-правової бази, що регулює права жінок в Україні в період незалежності;
- Окреслити особливості державної політики щодо забезпечення гендерної рівності, її реалізації та впливу на становище жінок у різних сферах суспільного життя;
- проаналізувати роль громадських ініціатив та жіночих організацій у просуванні прав жінок і формуванні суспільної свідомості щодо гендерної рівності;
- розкрити соціокультурні чинники, що сприяли або перешкоджали становленню прав жінок, а також їхній вплив на процес демократизації суспільства;
- окреслити основні виклики та досягнення у сфері гендерної рівності за період 1992–2022 рр. та їх значення для сучасного розвитку України в контексті євроінтеграції.

Методологія дослідження:

Методологія дослідження базується на принципі історизму та поєднанні історичних та загальнонаукових методів, що забезпечує глибокий аналіз становлення прав жінок в незалежній Україні у період 1992–2022 рр. При написанні роботи нами були використані наступні методи:

Метод періодизації використовується для виділення ключових етапів у розвитку прав жінок, що дозволяє структурувати досліджуваний матеріал за хронологічним принципом.

Історико-генетичний метод застосовується для вивчення причинно-наслідкових зв'язків між суспільно-політичними трансформаціями та змінами у сфері гендерної політики.

Історико-порівняльний метод дозволяє зіставити розвиток прав жінок в Україні із відповідними процесами в інших країнах та виявити специфіку українського досвіду.

Історико-типологічний метод використовується для аналізу типологічних рис гендерної політики України, визначення схожостей і відмінностей між окремими періодами або регіонами.

Аналіз і синтез забезпечують розчленування досліджуваного явища на складові елементи (аналіз) і подальше об'єднання отриманих даних у цілісну картину (синтез).

Індукція і дедукція використовуються для побудови загальних висновків на основі окремих фактів (індукція) та для перевірки гіпотез через логічне виведення (дедукція).

Аналогія застосовується для виявлення спільних закономірностей між процесами в Україні та інших країнах або регіонах.

Абстрагування допомагає зосередитися на ключових аспектах досліджуваного явища, відокремлюючи другорядні деталі.

Системний аналіз забезпечує комплексне вивчення взаємозв'язків між політичними, соціальними, економічними та культурними факторами, які впливали на становлення прав жінок.

Статистичний метод – включає аналіз статистичних даних про участь жінок у політичній, економічній та соціокультурній сферах.

Контент-аналіз – застосовується для дослідження змісту засобів масової інформації, публікацій жіночих організацій та інших джерел, які висвітлюють питання прав жінок і гендерної рівності.

Наукова новизна дослідження:

- Уперше в історіографії здійснено комплексний аналіз становлення прав жінок в незалежній Україні у період 1992–2022 рр., що враховує взаємозв'язок між нормативно-правовими змінами, державними політиками та суспільними ініціативами;
- виявлено та систематизовано основні етапи розвитку гендерної рівності в Україні з акцентом на впливі міжнародних зобов'язань, ратифікованих Україною, на внутрішні трансформації у сфері прав жінок;
- узагальнено роль жіночих організацій та громадських рухів у формуванні суспільної свідомості щодо прав жінок і гендерної рівності в умовах демократизації та євроінтеграції України;
- Розкрито вплив соціокультурних стереотипів та історичних традицій на становлення гендерної політики в Україні.

Практичне значення дослідження

Результати дослідження можуть бути використані в різних практичних сферах. Отримані матеріали можуть бути інтегровані в навчальні програми з

історії України, соціології, правознавства та гендерних студій для шкіл, коледжів і університетів. Вони сприятимуть формуванню у студентів розуміння гендерної рівності як складової демократичного розвитку суспільства.

Висновки дослідження можуть стати основою для удосконалення державної гендерної політики, зокрема у сферах законодавства, соціального захисту, освіти та боротьби з дискримінацією.

Аналітичні дані про роль жіночих організацій, регіональні особливості реалізації гендерної політики та виклики у сфері прав жінок можуть бути використані громадськими активістами для розробки нових ініціатив і проєктів, спрямованих на підтримку жінок.

Матеріали дослідження можуть використовуватися для інформаційних кампаній, спрямованих на зміну суспільної свідомості, подолання гендерних стереотипів та популяризацію ідей рівності статей.

Дослідження може слугувати прикладом для порівняльного аналізу становлення прав жінок у пострадянських країнах, що може бути корисним для міжнародних дослідників і експертів. Отримані результати можуть стати базою для подальших наукових праць з історії України, гендерних студій, соціології та правознавства.

Апробація результатів дослідження не була проведена.

Структура дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел і літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ІСТОРИОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛ

У процесі дослідження становлення прав жінок в Україні особливого значення набуває аналіз історіографії та джерельної бази. Вивчення наукових праць, нормативно-правових актів, матеріалів громадських організацій і публікацій у засобах масової інформації дає змогу всебічно розкрити тему, окреслити її головні аспекти та виявити нерозкриті або дискусійні питання.

Даний розділ має на меті систематизувати наукові здобутки в галузі гендерних студій, соціальної історії та правознавства, які стосуються прав жінок в Україні, а також проаналізувати використані джерела.

Важливим аспектом є аналіз робіт, які висвітлюють різні аспекти прав жінок, зокрема політичні, соціальні, економічні та культурні. Наукові праці, які розглядають проблеми гендерної рівності, часто фокусуються на впливі міжнародних стандартів, таких як Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок чи Стамбульська конвенція. Огляд цих праць дає змогу зрозуміти, як міжнародні ініціативи інтегрувалися у національне законодавство України.

Також до історіографії входять дослідження, які зосереджуються на ролі громадських жіночих рухів, аналізують їхній внесок у розбудову гендерної рівності, а також діяльність окремих активісток, чия робота стала вагомою частиною цього процесу.

У цьому контексті важливим є розгляд праць українських і зарубіжних науковців, які висвітлюють нормативно-правові зміни, вплив міжнародних організацій, діяльність жіночих рухів і громадських ініціатив. Дослідження також ґрунтується на аналізі документів національного законодавства, таких як Конституція України, закони, укази Президента та постанови уряду, які визначали права жінок і механізми їх реалізації.

Не менш важливим є залучення статистичних даних, звітів міжнародних організацій, зокрема ООН, Ради Європи та Європейського Союзу, які дозволяють оцінити рівень інтеграції гендерної рівності в українське суспільство. Публікації жіночих організацій, матеріали медіа та соціальних мереж слугують додатковими джерелами для вивчення суспільної свідомості щодо прав жінок і боротьби зі стереотипами.

Таким чином, огляд історіографії та джерел дає змогу окреслити науковий контекст досліджуваної теми, визначити методологічну базу та обґрунтувати вибір підходів до аналізу становлення прав жінок в незалежній Україні.

1.1. Історіографія становлення прав жінок в незалежній Україні

Становлення прав жінок у незалежній Україні є багатогранною темою, яка охоплює широкий спектр соціальних, правових, політичних та культурних аспектів. Попри важливість цієї проблематики для розуміння процесів демократизації та формування гендерної рівності в Україні, у сучасній історіографії бракує глобальної синтетичної праці, яка б комплексно досліджувала дане питання в його історичній ретроспективі та багатовимірності¹. Існуючі наукові дослідження здебільшого мають фрагментарний характер, зосереджуючись на окремих аспектах або часових періодах, що створює значну прогалину в загальному баченні проблеми².

Дослідження сучасних суспільних процесів, таких як становлення прав жінок в незалежній Україні, супроводжується низкою методологічних викликів.

¹ Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права// Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 748–750.

² Чернота С. В. Щодо особливостей праці жінок: історико-правовий аспект// Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Том 2. С. 72.

Одним із ключових питань є розмежування історіографії, соціологічних та юридичних праць та джерел, що є важливим для забезпечення наукової об'єктивності та системності аналізу.

У сучасній історичній науці все частіше виникає питання міждисциплінарності досліджень, особливо коли мова йде про сучасні соціальні процеси, такі як становлення прав жінок. Вивчення цієї тематики передбачає використання не лише суто історичних джерел і праць, а й залучення досліджень із суміжних галузей, зокрема юридичної науки та соціології. Це зумовлює складність визначення меж історіографії та її складу.

Юридичні дослідження зазвичай зосереджені на аналізі законодавчих актів, нормативно-правових документів та їх впливу на розвиток суспільства. Вони часто розглядають правові аспекти гендерної рівності, законодавчі ініціативи та механізми їх імплементації. Соціологічні праці, своєю чергою, акцентують на емпіричних даних, наприклад, результатах соціологічних опитувань, статистичних дослідженнях, аналізі суспільних настроїв і поведінкових моделей.

Обидва напрями тісно пов'язані із сучасними суспільними реаліями, що робить їх цінними для історика, але водночас викликає питання щодо їхнього статусу в історіографії.

Якщо праця спрямована на аналіз історичного розвитку прав жінок, враховуючи правові та соціальні аспекти, вона може бути зарахована до історіографії. Наприклад, дослідження, що вивчає еволюцію законодавства про права жінок у хронологічній перспективі, належить до історіографічного корпусу.

Використання історичних методів, таких як періодизація, історико-порівняльний аналіз чи історико-генетичний підхід, є визначальним критерієм. Якщо юридична чи соціологічна праця спирається на ці методи, її можна

розглядати як частину історіографії. Роботи, які аналізують правові чи соціологічні явища в контексті їхнього історичного розвитку, а не лише сучасний стан, більшою мірою відповідають вимогам історіографії.

Зарахування юридичних і соціологічних праць до історіографії можливе за умов, якщо вони відповідають критеріям історичної науки, зокрема меті дослідження, методам та ретроспективному аналізу. Такі праці не лише доповнюють історіографію, але й розширюють її межі, забезпечуючи багатогранне висвітлення складних соціальних процесів, як-от становлення прав жінок в незалежній Україні. Водночас дослідник має зберігати методологічну чіткість, розрізняючи міждисциплінарний підхід і пряме включення праць із суміжних наук до історіографії.

Сучасні процеси є динамічними, багатовимірними й такими, що часто ще не завершені. Це зумовлює складність їхнього дослідження, адже аналітичні роботи, які висвітлюють ці процеси, нерідко формуються на основі тих самих даних, що й використовувані в дослідженні джерела. У такому випадку виникає ризик змішування історіографічного огляду із джерельною базою, що може спотворити висновки дослідження.

Сутність проблеми полягає в тому, що сучасні наукові праці нерідко містять елементи первинного джерелознавчого аналізу. Наприклад, у публікаціях дослідників гендерної політики часто наводяться данні соціологічних опитувань. Ці роботи одночасно виконують функцію історіографічного відображення і виступають похідними джерелами, оскільки вже містять елементи первинного аналізу. Це ускладнює методологічне розділення таких текстів як об'єктів для огляду чи як джерел для емпіричної бази дослідження.

Важливо чітко визначити, що саме вважається історіографією, а що — джерелами в контексті конкретного дослідження. Історіографія охоплює праці, які є результатом аналітичної роботи інших дослідників, тоді як джерела включають первинні документи, створені в процесі розвитку подій. Наприклад,

аналіз законопроекту про рівні права жінок і чоловіків у науковій статті є історіографією, а сам текст законопроекту — джерелом.

Методологічна проблема розмежування історіографії та джерел може бути пом'якшена через застосування міждисциплінарного підходу, який дозволяє поєднувати історичний аналіз із соціологією, правознавством та політологією. Це сприяє кращому розумінню ролі джерел у формуванні наукового дискурсу та унеможлиблює їх змішування.

Розмежування історіографії та джерел при дослідженні сучасних процесів є важливою методологічною задачею, що вимагає від дослідника чіткості у визначенні понять, розділення рівнів аналізу та застосування комплексних підходів. Це дозволяє уникнути плутанини, забезпечити об'єктивність та сформувати цілісну картину досліджуваного явища, зокрема у контексті становлення прав жінок в незалежній Україні.

Протягом останніх десятиліть дослідження жіночої історії в Україні демонструють суттєвий прогрес. Це пов'язано з глобальними тенденціями зростання інтересу до гендерної проблематики, розширенням методологічного інструментарію історичної науки, а також активною діяльністю національних і міжнародних організацій, таких як Українська асоціація дослідників жіночої історії.

Українська асоціація дослідників жіночої історії (УАДЖІ) відіграє провідну роль у становленні й підтримці досліджень жіночої історії в Україні. Заснована як недержавна неприбуткова громадська організація, УАДЖІ об'єднує фахових істориків, які займаються дослідженням і викладанням жіночої та гендерної історії¹.

¹ Українська асоціація дослідників жіночої історії. URL: <<https://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka/13-elektronna-biblioteka>> (Дата звернення: 21.01.2025)

УАДЖІ є колективним членом Міжнародної федерації дослідників жіночої історії (International Federation for Research in Women's History). Це дозволяє організації представляти українські наукові досягнення на міжнародній арені, а також запозичувати досвід закордонних колег. Завдяки участі в міжнародних ініціативах українські дослідники мають можливість інтегруватися в глобальний науковий контекст, обмінюватися ідеями та спільно працювати над проектами.

Найбільший внесок у вивчення прав жінок в Україні зробили дослідники, які працювали над темами гендерної рівності, фемінізму, соціальної історії, законодавчих реформ та громадських ініціатив. Проте більшість цих праць мають прикладний характер, спрямований на вирішення поточних проблем, або ж акцентуються на теоретичних аспектах, залишаючи поза увагою їх історичний розвиток. Брак міждисциплінарного підходу, який би об'єднав соціальні, правові й культурні аспекти, значно ускладнює формування цілісного уявлення про еволюцію прав жінок в незалежній Україні.

Окремі дослідники звертаються до проблематики прав жінок через призму міжнародного контексту, зокрема інтеграції України до європейського правового простору¹. У цих роботах наголошується на важливості імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство. Водночас, мало уваги приділяється тому, як саме ці зміни відбивалися в українському суспільстві, які виклики виникали на шляху їх реалізації, та якою була роль жіночих рухів і активістів у цьому процесі.

Попри значний прогрес у дослідженні гендерної історії та історії права, досі не склалося глибокої взаємодії між гендерною та історико-правовою царинами. Ці дві сфери залишаються здебільшого відокремленими, що обмежує можливості для комплексного розуміння історичної еволюції прав жінок.

¹ Грицай І. Реформування гендерної політики в умовах євроінтеграції// Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 210-216.

Відсутність глибокої інтеграції цих підходів призводить до фрагментарності знань. З одного боку, гендерні дослідження часто не приділяють належної уваги правовим аспектам, зокрема аналізу законодавчих актів, що визначали правовий статус жінок у різні історичні періоди. З іншого боку, правознавчі праці зазвичай ігнорують соціокультурний контекст, у якому ці закони виникали, діяли та змінювалися. Така розмежованість заважає створенню цілісної картини, що враховує як юридичну основу, так і соціальні наслідки становлення прав жінок.

Складність також полягає у методологічних відмінностях. Гендерні дослідження тяжіють до інтердисциплінарності, використовуючи підходи соціології, культурології, антропології та інших дисциплін. Водночас історико-правові дослідження залишаються більш нормативно орієнтованими, зосередженими на юридичних текстах і правових інституціях. Відсутність спільного методологічного базису ускладнює інтеграцію цих двох підходів у єдине дослідницьке поле.

Наслідком цього є недостатня розробленість таких важливих питань, як вплив соціальних рухів на зміни в правовому статусі жінок, роль держави у забезпеченні гендерної рівності через законодавство, динаміка сприйняття жінок у юридичному дискурсі тощо. Це також гальмує розвиток досліджень, які могли б продемонструвати взаємозв'язок між правовими реформами та реальними змінами в суспільному становищі жінок.

У результаті необхідність інтеграції гендерної та історико-правової царин стає очевидною. Лише через таку взаємодію можливо досягти глибшого розуміння складного процесу становлення прав жінок, що включає як нормативно-правову базу, так і соціально-культурні трансформації, які супроводжували її розвиток.

Праця "Гендерна політика в нормативно-правових документах" є однією з найбільш ґрунтовних спроб системного аналізу законодавчих актів, що

стосуються гендерної політики в Україні¹. Її автори – Г.Г. Жуковська, К.Б. Левченко, О.О. Остапенко та О.І. Сулова – провели детальний огляд нормативно-правової бази, що регулює питання гендерної рівності, забезпечення прав жінок та ліквідації дискримінації за ознакою статі.

У зазначеній праці здійснено глибокий аналіз змісту прийнятих законодавчих актів, їхньої відповідності міжнародним стандартам та механізмів їх імплементації в українському контексті. Авторами зібрано, структуровано та класифіковано значний обсяг матеріалу, що стосується як загальних положень законодавства, так і спеціалізованих нормативно-правових актів, які стосуються захисту прав жінок, зокрема в питаннях зайнятості, освіти, соціального забезпечення та захисту від насильства.

Автори виділили основні законодавчі акти, які регулюють гендерну політику, а також міжнародні документи. У праці простежено, наскільки українські нормативно-правові акти відповідають міжнародним зобов'язанням України, що особливо важливо в контексті інтеграційних процесів і співпраці з міжнародними організаціями.

Дослідження має чіткий акцент на прикладному аспекті: воно спрямоване на виявлення прогалин у законодавстві, пропозицію рекомендацій щодо його вдосконалення та забезпечення ефективного впровадження норм у повсякденне життя.

Попри високу якість виконаної роботи, у праці відсутній чіткий історичний аспект аналізу гендерної політики. Автори концентруються на стані нормативно-правової бази на момент написання роботи, аналізуючи зміст і правові механізми документів, але не розглядають їхню еволюцію в динаміці.

Зокрема, в дослідженні не відображено передумови ухвалення ключових законодавчих актів, процес їх розробки та внесення змін, вплив соціально-

¹ Жуковська Г. Г., Левченко К. Б., Остапенко О. О., Сулова О. І. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. Київ. 2020. 186 с.

економічних чи політичних чинників на формування правового поля, історичну роль громадських рухів і міжнародних організацій у становленні гендерної політики України. Таким чином, праця, хоча й є фундаментальним дослідженням у правовому аспекті, не враховує контекстуальні фактори, які є важливими для історичної науки.

Ця робота слугує цінним джерелом для аналізу змісту та структури законодавчої бази, однак її обмеження вимагають додаткових досліджень, які б доповнили правовий підхід історичним аналізом. Для повноцінного розуміння становлення прав жінок в Україні важливо дослідити не лише самі нормативні акти, а й історичні передумови їх виникнення, політичний контекст, реакцію суспільства на їх ухвалення та результати їх впровадження.

Серед усіх галузей права робоче право є тією, яка отримала найбільш докладне висвітлення в історичних дослідженнях. У цьому контексті ключовим фактором, на нашу думку, стало значення трудових прав у суспільному житті. Однак, незважаючи на більшу кількість праць, присвячених цьому аспекту, інші важливі сфери прав жінок, зокрема виборчі права, політична участь, соціальні гарантії, право на освіту чи охорону здоров'я, залишаються недостатньо вивченими або аналізуються фрагментарно.

Переважна увага до робочого права пояснюється його високою соціальною значущістю, доступністю джерельної бази та політичним акцентом на трудовій діяльності жінок у радянському дискурсі. Водночас така вузька спеціалізація залишає поза увагою ширший контекст становлення прав жінок. Недостатній інтерес до інших аспектів правового становища жінок спотворює загальну картину, створюючи уявлення, ніби історичний процес емансипації жінок був зосереджений на трудовій сфері. Це, у свою чергу, вимагає розширення дослідницького фокусу, що дозволить врахувати всі аспекти правового становища жінок у контексті їхньої історичної еволюції.

Серед досліджень, присвячених історії становлення жіночого робітничого законодавства, особливе місце займають праці С. В. Черноти¹, Л. Ф. Купіної та М. М. Красенко². Ці автори зробили важливий внесок у розкриття теми, зокрема вивчали особливості розвитку трудових прав жінок у різні історичні періоди, акцентуючи увагу на аналізі нормативно-правової бази. Вони зосередилися на висвітленні ключових законодавчих змін, що впливали на становище жінок у сфері праці, а також на соціально-економічних факторах, які визначали специфіку жіночої праці.

Однак ці дослідження мають низку обмежень, які варто враховувати при їхньому використанні. По-перше, вони вирізняються лаконічністю викладу, що зумовлює недостатнє розкриття багатьох аспектів, таких як контекст прийняття законодавчих актів, вплив соціальних рухів на зміни у трудовому праві та реальні наслідки цих змін для жінок. Це створює певну фрагментарність у розумінні загальної картини еволюції жіночого робітничого законодавства.

По-друге, автори згаданих праць не є фаховими істориками, що впливає на якість застосованої методологічної бази. У цих роботах спостерігається недостатня увага до історико-генетичного аналізу, періодизації чи типології правових змін. Використання джерел часто обмежується законодавчими текстами, без врахування ширшого соціокультурного контексту чи порівняльного аналізу з іншими країнами. Це звужує рамки дослідження і ускладнює розуміння багатовимірності процесу становлення трудових прав жінок.

Якщо звертатися до власне юридичних праць, які досліджують правовий, а не історичний вимір становлення прав жінок, то варто згадати роботи таких

¹ Чернота С. В. Щодо особливостей праці жінок: історико-правовий аспект// Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Том 2. С. 72-74.

² Купіна Л. Ф., Красенко М. М. Право на працю жінок: історія правової легалізації в Україні// Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. Вип. 34. С. 46-50.

дослідників, як Н. В. Аніщук¹, І. О. Грицай², Л. Р. Наливайко³, І. Є. Словська⁴, Н. Б. Болотіна⁵ та Т. В. Герасименко⁶. Ці автори значно розширили поле вивчення, зосереджуючи увагу не лише на правовому статусі жінок у різні періоди, але й аналізуючи вплив суспільних тенденцій на формування та реалізацію правових норм.

Окремої уваги заслуговує той факт, що у роботах цих дослідників часто зустрічається спроба поєднати юридичний аналіз із соціологічними спостереженнями. Це дозволяє поглибити розуміння взаємозв'язку між правовими нормами та реальними умовами життя жінок, розкриваючи механізми, через які законодавчі зміни впливають на суспільні процеси.

Однак праці згаданих дослідників залишаються переважно у межах юридичного дискурсу, що спричиняє обмеження в історичному осмисленні процесу становлення прав жінок. Вони часто зосереджені на актуальних для сучасності питаннях та не враховують довготривалої історичної динаміки цих змін.

Важливу роль у розумінні підходів дослідження жіночої історії відіграють праці які складають підвалини даного напрямку досліджень. Однією з перших знакових робіт у цій сфері стала книга Сімони де Бовуар "Друга стаття", яка дала поштовх до теоретичного осмислення ролі жінок у суспільстві⁷. Бовуар звернула увагу на історичну вторинність жінки у патріархальному світі, що

¹ Аніщук Н. В. Тенденції розвитку конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса, 2001. С. 19.

² Грицай І. О. Механізми забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика. Хай-Тек Пресс: Київ, 2018. 559 с.

³ Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики// Приватне та публічне право. 2022. № 1. С. 61–66.

⁴ Словська І. Є., Царенко О. М. Права жінок у контексті прав людини: упровадження результатів фундаментальних досліджень// Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 2(20). С. 90-96.

⁵ Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза. Київ: Логос, 2001. 82 с.

⁶ Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні: дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2004. 223 с.

⁷ de Beauvoir S. The Second Sex. Jonathan Cape, Thirty Bedford Square Publisher: London, 1956. 701 p.

спонукало до появи нових методологій, спрямованих на переосмислення традиційної історії. Варто зазначити, що наприкінці 1920-х рр. подібні тези висувала українська дослідниця Катерина Грушевська¹.

Джудіт Беннетт у своїй роботі "History Matters: Patriarchy and the Challenge of Feminism" зосереджується на аналізі патріархальних структур, які залишаються незмінними упродовж століть, і висуває ідею тривалості гендерної нерівності як ключового аспекту історії². Карен Оффен, одна з провідних теоретиків гендерної історії, у книзі "European Feminisms, 1700–1950: A Political History" досліджує розвиток феміністичного руху в Європі, приділяючи особливу увагу історичним умовам формування політичного фемінізму³.

Серед українських дослідників, які здійснили значний внесок у розробку теоретичних і методологічних основ жіночої історії, особливо варто відзначити О. Р. Кісь. Її наукова діяльність є знаковою для розвитку цієї галузі в Україні, оскільки вона не лише досліджує становлення жіночої історії як окремої дисципліни, але й розглядає специфіку її методологічного апарату.

У своїх статтях О. Р. Кісь акцентує увагу на необхідності врахування гендерного підходу у вивченні історичних процесів⁴. Вона звертається до теоретичних напрацювань західних дослідників і адаптує їх до українського контексту, пропонуючи інструменти аналізу, які враховують унікальні особливості української історії.

1.2. Джерельна база становлення прав жінок в незалежній Україні

¹ Грушевська К. Про дослідження статейних громад в первіснім суспільстві// Первісне громадянство та його пережитки на Україні. 1929. Вип. 1. С. 24-33.

² Bennet J. M. History Matters: Patriarchy and the Challenge of Feminism. University of Pennsylvania Press: Philadelphia, 2006. 224 p.

³ Offen K. M. European Feminisms, 1700-1950: A Political History. Stanford University Press, 2000. 554 p.

⁴ Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології// Український історичний журнал. 2012. № 2. С. 159-172.

Джерельна база є фундаментом будь-якого наукового дослідження, зокрема й присвяченого вивченню становлення прав жінок у незалежній Україні. Особливість цього напряму полягає у його тісному зв'язку із сучасними процесами, які не лише формують об'єкт вивчення, але й створюють джерела, що потребують ретельного аналізу. Вивчення прав жінок у незалежній Україні охоплює широкий спектр документальних, нормативно-правових, статистичних, публіцистичних і візуальних матеріалів, які відображають не лише зміни у законодавчій площині, а й суспільні трансформації.

У межах цього дослідження особливий інтерес становлять нормативно-правові акти, які закладали основу для утвердження гендерної рівності. Серед українських законодавчих джерел, які відображають процес становлення прав жінок у незалежній Україні, слід виокремити низку ключових нормативно-правових актів. Ці документи заклали правові основи гендерної рівності, регламентували соціальні та економічні права жінок, а також визначили інструменти боротьби з дискримінацією та насильством за ознакою статі.

Зокрема, Конституція України, прийнята у 1996 році, закріпила принцип рівності громадян перед законом, включаючи гендерну рівність, що стало базисом для подальшого розвитку жіночих прав¹. Важливими у контексті соціального та економічного захисту стали Закон України «Про колективні договори і угоди»², Закон «Про оплату праці»³ та Закон «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»⁴. Ці нормативні акти регламентували трудові відносини, гарантували рівну оплату праці незалежно від статі та захищали права працівників, включаючи жінок.

¹ Конституція України// Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. с. 141. URL: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>> (Дата звернення: 22. 01. 2025).

² Про колективні договори і угоди: Закон України від 1 липня 1993 р. № 3356-XII. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁴ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1045-XIV URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>> (Дата звернення: 22.01.2025).

Значну увагу було приділено забезпеченню правового статусу жінок у контексті захисту прав людини. Наприклад, Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» передбачив інституційну основу для моніторингу дотримання прав людини, включаючи права жінок¹.

Починаючи з 2000-х років, зростала увага до гендерних питань на міжнародному рівні, що відобразилося у ратифікації Україною міжнародних угод. Зокрема, Закон «Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють» став важливим кроком у боротьбі з торгівлею людьми, особливо жінками та дітьми².

Важливим досягненням у напрямі гендерної рівності стало ухвалення Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»³, який визначив засади запобігання гендерній дискримінації. Згодом, у 2017 році, був прийнятий Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що закріпив комплексний підхід до захисту жертв насильства та притягнення кривдників до відповідальності⁴.

Питання гендерної рівності у сфері військової служби було порушено у Законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової

¹ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

² Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря): Закон України від 4 лютого 2004 р. № 1433-IV. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. URL: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁴ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

служби»¹. Цей документ гарантував жінкам рівні права та обов'язки із чоловіками у військових формуваннях.

Закони, спрямовані на інтеграцію гендерного підходу у різні сфери життя, такі як «Про соціальні послуги»² та «Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" щодо протидії дискримінації за ознакою статі»³, свідчать про прагнення держави створити сприятливі умови для реалізації прав жінок у соціальній, економічній та культурній площинах.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікована у 2014 році, стала важливим імпульсом для імплементації європейських стандартів у сфері прав людини та гендерної рівності⁴.

Окрему роль у формуванні правового підґрунтя для захисту та забезпечення прав жінок в Україні відіграють укази Президента України. Ці нормативні акти спрямовані на вирішення ключових проблем гендерної рівності, боротьбу з насильством, підтримку соціального статусу жінок та інтеграцію міжнародних стандартів у правову систему країни.

Зокрема, Указ Президента України від 25 квітня 2001 року № 283/2001 «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» став першим кроком до формалізації національної політики щодо підвищення ролі жінок у суспільному житті⁵. Він визначив основні напрями роботи органів державної влади з питань гендерної рівності.

¹ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 6 вересня 2018 р. № 2523-VIII. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

² Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" щодо протидії дискримінації за ознакою статі: Закон України від 10 вересня 2021 р. № 1750-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1750-20#Text>

⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 30 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁵ Про підвищення соціального статусу жінок в Україні : Указ Президента України від 25.04.2001 № 283/2001. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2001#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

У 2005 році Указ Президента України № 1135/2005 «Про вдосконалення роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» наголосив на необхідності інституційного забезпечення гендерної рівності, стимулюючи активізацію дій на місцевому та центральному рівнях¹.

Значна увага була приділена правам людини в цілому, що включає права жінок, в Указі Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини»². Цей документ передбачав інтеграцію гендерного підходу в національні програми розвитку.

Символічним кроком стало впровадження в Україні Дня батька відповідно до Указу Президента України від 19 травня 2019 року № 274/2019³. Цей жест сприяв популяризації ідеї рівного розподілу сімейних обов'язків між чоловіками та жінками.

Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» спрямовував державну політику на досягнення сталого розвитку, зокрема через забезпечення гендерної рівності як одного із ключових пріоритетів⁴.

У 2020 році низка указів Президента була присвячена нагальним проблемам. Зокрема, Указ № 203/2020 «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік» відзначив важливість гендерної інтеграції у військовій сфері⁵. Указ № 306/2020 «Про національного координатора у сфері

¹ Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 26.07.2005 № 1135/2005. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

² Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015: станом на 26 берез. 2021 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Про День батька: Указ Президента України від 18.05.2019 № 274/2019. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274/2019#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁴ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁵ Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна - НАТО на 2020 рік : Указ Президента

протидії торгівлі людьми» від 5 серпня 2020 року підкреслив потребу посилення національних механізмів боротьби з торгівлею людьми, значною мірою орієнтуючись на захист жінок і дітей¹.

Особливу увагу варто звернути на Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»². Цей акт визначив необхідність впровадження ефективних заходів реагування на випадки гендерного насильства та розширення мережі допомоги постраждалим.

Указ Президента України від 3 грудня 2020 року № 533/2020 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» вказав на необхідність створення інклюзивного суспільства, яке забезпечує рівні можливості для всіх громадян, зокрема для жінок, які нерідко стикаються з дискримінаційними бар'єрами³.

Укази Президента України демонструють поступальний рух у напрямку вдосконалення державної політики у сфері гендерної рівності та захисту прав жінок. Вони є важливим елементом джерельної бази, що відображає ключові тенденції та виклики становлення жіночих прав у незалежній Україні.

Також варто звернути увагу на численні постанови Кабінету Міністрів України, які визначали напрямки державної політики щодо жінок в різних сферах. Серед них Постанова від 15 лютого 2002 р. № 153 про створення єдиної

України від 26.05.2020 № 203/2020. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/2020#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

¹ Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : Указ Президента України від 05.08.2020 № 306/2020. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306/2020#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

² Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України від 03.12.2020 № 533/2020. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

системи залучення міжнародної технічної допомоги¹, Постанова від 17 липня 2003 р. № 1087, якою затверджено положення про військово-морський ліцей², та Постанова від 15 жовтня 2004 р. № 1378 щодо консультацій із громадськістю у формуванні державної політики³.

Особливе значення мають постанови, які стосуються протидії торгівлі людьми, зокрема від 18 січня 2012 р. № 29 про національного координатора у цій сфері⁴, від 21 березня 2012 р. № 350 про державну цільову програму до 2015 року⁵, від 23 травня 2012 р. № 417 про встановлення статусу постраждалих⁶, а також від 22 серпня 2012 р. № 783 про взаємодію суб'єктів протидії торгівлі людьми⁷.

Серед значущих документів можна виокремити Постанову від 15 квітня 2015 р. № 244⁸, якою утворено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, а також Постанову від 11 травня 2017 р. № 373, якою затверджено порядок розроблення професійних стандартів⁹. Окрім того варто звернути увагу

¹ Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2002 № 153: станом на 19 квітня 2024 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

² Про затвердження Положення про військовий (військово-морський) ліцей : Постанова Каб. Міністрів України від 17.07.2003 № 1087 : станом на 7 лип. 2021 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2003-п#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

³ Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Каб. Міністрів України від 15.10.2004 № 1378 : станом на 12 груд. 2009 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-п#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁴ Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2012 № 29. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29-2012-п#Text>> (Дата звернення: 22.01.2025).

⁵ Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року: Постанова Каб. Міністрів України від 21.03.2012 № 350 : станом на 3 квітня 2015 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁶ Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2012 № 417: станом на 1 черв. 2021 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁷ Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2012 № 783 : станом на 4 берез. 2020 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁸ Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2015 № 244 : станом на 30 січ. 2024 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁹ Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів : Постанова Каб. Міністрів України від 31.05.2017 № 373 : станом на 30 груд. 2022 р. URL:

на Постанову від 7 червня 2017 р. № 390 про урядового уповноваженого з питань гендерної політики¹, а також документ від 4 жовтня 2017 р. № 741 про соціальну підтримку сімей².

Важливу роль у впровадженні соціальних ініціатив відіграли постанови, такі як від 22 серпня 2018 р. № 654 про мобільні бригади допомоги постраждалим від насильства³, від 6 червня 2018 р. № 491 про освітнього омбудсмена⁴, та від 22 травня 2019 р. № 437 про український правопис⁵. Крім того, Постанови від 25 березня 2020 р. № 274⁶ і від 2 вересня 2020 р. № 784 визначали питання компетенції урядовців та координації рівності прав чоловіків і жінок⁷.

Розпорядження Кабінету Міністрів також формували стратегічні напрями державної політики. Наприклад, Розпорядження від 23 листопада 2015 р. № 1393-р затвердило план дій із реалізації Національної стратегії у сфері прав людини⁸, а документ від 8 лютого 2017 р. № 142-р визначив Стратегію реформування управління державними фінансами до 2020 року⁹. Інші важливі

<<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

¹ Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики : Постанова Каб. Міністрів України від 07.06.2017 № 390. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді : Постанова Каб. Міністрів України від 04.10.2017 № 741 : станом на 26 лют. 2022 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

³ Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : Постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2018 № 654 : станом на 14 груд. 2022 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁴ Деякі питання освітнього омбудсмена : Постанова Каб. Міністрів України від 06.06.2018 № 491 : станом на 10 січ. 2020 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁵ Питання українського правопису : Постанова Каб. Міністрів України від 22.05.2019 № 437. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁶ Про визначення питань, що належать до компетенції віце-прем'єр-міністрів України : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.2020 № 274 : станом на 31 груд. 2024 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁷ Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Постанова Каб. Міністрів України від 02.09.2020 № 784: станом на 19 трав. 2023 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2020-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁸ Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р : станом на 26 верес. 2020 р. URL: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-п#Text>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁹ Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL:

акти включають Розпорядження від 24 травня 2017 р. № 415-р¹ та від 10 жовтня 2018 р. № 728-р², які визначили концепції подолання бідності й протидії домашньому насильству.

Міжнародні документи відіграють важливу роль у формуванні правової основи для захисту прав жінок та досягнення гендерної рівності. Зокрема, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) є ключовим документом, який зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для ліквідації дискримінації у всіх її проявах³. Особливе значення має Факультативний протокол до цієї конвенції, що надає жінкам можливість звертатися зі скаргами до Комітету ООН, коли їхні права порушуються⁴.

Іншим важливим документом є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності⁵. Він зобов'язує держави впроваджувати ефективні заходи протидії торгівлі людьми. Значний вплив на формування політики мали також Пекінська декларація, прийнята на четвертій

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

¹ Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.05.2017 № 415-р : станом на 25 квіт. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-p#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р : станом на 2 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-p#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

³ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979 : станом на 6 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (Дата звернення: 23.01.2025).

⁴ Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : Multilateral treaty of 22.12.2000 no. No. 20378. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8-b&chapter=4&clang=en (Дата звернення: 23.01.2025).

⁵ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (Дата звернення: 23.01.2025).

Всесвітній конференції зі становища жінок, яка містить рекомендації щодо усунення бар'єрів для участі жінок у всіх сферах життя¹.

У рамках Міжнародної організації праці ухвалено ряд конвенцій, які сприяють захисту трудових прав жінок. Серед них виділяються Конвенція про рівну винагороду за працю рівної цінності², Конвенція про охорону материнства³, а також документи, що регулюють умови праці вагітних жінок і матерів⁴. Вони забезпечують право на відпустку, охорону здоров'я на робочому місці та недискримінацію.

Європейські документи, такі як Європейська соціальна хартія⁵ та директиви ЄС про рівне ставлення до жінок і чоловіків у зайнятості та доступі до послуг⁶, також мали значний вплив на гармонізацію українського законодавства. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству, відома як Стамбульська конвенція, є важливим документом у сфері боротьби з насильством⁷.

Таким чином, міжнародні документи становлять міцний фундамент для захисту прав жінок і стимулювання їх рівноправності в Україні. Вони слугують

¹ Пекінська декларація (укр/рос) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 15.09.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності N 100 : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 29.06.1951. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

³ Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) N 103 (укр/рос) : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 28.06.1952 № 103 : станом на 15 черв. 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁴ Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками N 156 : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 23.06.1981 № 156 : станом на 22 жовт. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁵ Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996 : станом на 7 верес. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁶ Директива № 2000/43/ЄС Ради ЄС, що імплементує принцип рівного поводження з людьми, незалежно від їх расового або етнічного походження : Директива Європ. Союзу від 29.06.2000 № 2000/43/ЄС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁷ Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : Конвенція Ради Європи від 11.05.2011 № 994_001-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).

дороговказом для національної політики, спрямованої на ліквідацію дискримінації, запобігання насильству та забезпечення соціальної рівності.

Статистичні дані відіграють ключову роль у дослідженні суспільного виміру становлення прав жінок. Демографічні показники, дані про рівень зайнятості, освіти, участі жінок у політичному та економічному житті є необхідними для кількісного аналізу ефективності впроваджених змін. Вони також дають змогу оцінити реальний стан дотримання прав жінок і виявити регіональні чи соціальні диспропорції.

Державна служба статистики України збирає та публікує дані, які стосуються чисельності жінок в різних соціально-економічних групах, їхнього рівня зайнятості, заробітної плати, участі у політичному житті, доступу до освіти, охорони здоров'я та інших сфер¹. Статистичні дані охоплюють рівень безробіття серед жінок, гендерну різницю в оплаті праці, а також доступ жінок до керівних посад та їхню роль в підприємницькому секторі.

Організації, як-от UN Women, регулярно публікують звіти про гендерну рівність, що враховують як національний контекст, так і міжнародні зобов'язання, до яких Україна є учасником². У цих звітах також висвітлюються питання насильства щодо жінок, доступу до послуг для жертв насильства, а також гендерної дискримінації в різних сферах. Вони надають інформацію про права жінок у контексті захисту від насильства, репродуктивних прав, доступу до охорони здоров'я та освіти, а також про їхні права в умовах конфлікту та соціальних змін.

Національні дослідження, проведені за підтримки міжнародних партнерів, часто охоплюють питання, пов'язані з насильством у сім'ї, торгівлею людьми, а також правами жінок в умовах війни або післявоєнного відновлення.

¹ Державна служба статистики України. URL: <<https://www.ukrstat.gov.ua/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024. UN Women – Headquarters. URL: <<https://www.unwomen.org/en/resources/gender-snapshot>> (Дата звернення: 23.01.2025)..

Окрім того, часто проводяться опитування та дослідження, які визначають рівень гендерної дискримінації в різних сферах, зокрема у трудовій діяльності, політиці, бізнесі та медіа. Ці дані є важливими для формулювання та коригування державної політики в сфері гендерної рівності, а також для моніторингу прогресу в досягненні цілей, поставлених міжнародними угодами, до яких Україна приєдналася, таких як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Окрему групу джерел становлять публіцистичні матеріали, які відображають суспільний дискурс щодо прав жінок. Статті в українських та міжнародних виданнях, виступи активістів, матеріали конференцій і форумів, присвячених гендерній тематиці, дозволяють дослідити громадські настрої, визначити основні тенденції у формуванні суспільного сприйняття прав жінок.

Публіцистичні джерела щодо прав жінок в Україні здебільшого представлені статтями, репортажами, інтерв'ю та оглядами, що висвітлюють різні аспекти гендерної рівності та ситуацію з правами жінок у країні. Ці матеріали публікуються у газетах, журналах, на новинних порталах, а також на платформах соціальних медіа. Публіцистика з таких тем часто є платформою для обговорення проблем, викликаних гендерною дискримінацією, насильством щодо жінок, нерівністю в оплаті праці, а також роллю жінок в політичному та економічному житті країни.

Серед найбільш активних публіцистичних джерел можна виділити такі видання, як «Українська правда»¹, «KyivPost»², «УНІАН»³ та ін., а також спеціалізовані платформи і сайти, присвячені правам людини, таким як «Гендер в деталях»⁴, «Ла Страда Україна»⁵ та інші. Вони публікують статті, що

¹ Українська правда. URL: <<https://www.pravda.com.ua/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Get the Latest Ukraine News Today - KyivPost. Kyiv Post. URL: <<https://www.kyivpost.com/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

³ Українське незалежне інформаційне агентство УНІАН. URL: <<https://www.unian.ua/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

⁴ Гендер в деталях. URL: <<https://genderindetail.org.ua/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

аналізують поточні тенденції у сфері прав жінок, проводять розслідування щодо випадків дискримінації, домашнього насильства та порушень прав жінок в Україні. Часто ці матеріали орієнтовані на підвищення обізнаності громадськості щодо гендерних проблем, а також на заклик до змін у законодавстві та суспільних практиках.

Зазначені публікації також розглядають міжнародний досвід у сфері прав жінок, порівнюють ситуацію в Україні з іншими країнами, аналізують дії урядів та міжнародних організацій щодо покращення правового статусу жінок. Вони можуть також висвітлювати історії успіху жінок, які борються з гендерною дискримінацією, надають поради щодо захисту прав жінок, підвищують роль жінок у бізнесі, політиці та суспільному житті.

Публіцистика цієї тематики часто поєднується з дослідженнями і аналізом того, як гендерна нерівність відображається на різних рівнях – від особистих історій до загальних соціальних і політичних тенденцій. Ці матеріали є важливим інструментом для формування громадської думки та активізації суспільних змін щодо прав жінок в Україні.

Джерела особового походження щодо прав жінок в Україні включають особисті свідчення, інтерв'ю, автобіографії, мемуари, а також інші документи, які ґрунтуються на досвіді конкретних осіб або груп. Вони становлять важливу складову вивчення гендерних питань, оскільки дозволяють розкрити індивідуальні історії, в яких відображаються соціальні, культурні, економічні та політичні аспекти життя жінок. Такі джерела, як правило, є дуже емоційними і глибоко персональними, вони можуть показувати на реальному досвіді, як конкретні жінки переживали дискримінацію, насильство або інші соціальні проблеми, а також як вони боролися за свої права або досягали змін у своєму житті.

⁵ Ла Страда – Україна. URL: <<https://la-strada.org.ua/>> (Дата звернення: 23.01.2025).

Особовими джерелами є записи, створені самими жінками чи їх близьким оточенням, що можуть включати листи, особисті щоденники, документи, які описують проблеми, з якими стикалися жінки в різні історичні періоди. Автобіографії та мемуари відомих жінок, таких як активістки, політикині, науковці чи митці, дозволяють отримати цінний погляд на розвиток руху за права жінок в Україні і на шляхи, якими вони долали труднощі¹.

Інтерв'ю з жінками, які пережили важкі ситуації, такі як домашнє насильство, торгівля людьми, дискримінація в роботі чи освіті, є важливим джерелом для вивчення конкретних випадків порушення прав жінок². Це дозволяє не лише краще зрозуміти масштаби проблеми, а й дати голос тим, хто часто залишається поза увагою в офіційних документах або статистиці. Такі інтерв'ю можуть бути опубліковані в журналістських розслідуваннях або виступати частиною дослідницьких проєктів на тему гендерної рівності.

Така форма джерел, як особисті свідчення, є надзвичайно важливою для створення соціально важливих наративів та історій, що можуть змінювати суспільну думку і стати важливою частиною руху за рівні права. Вони допомагають зрозуміти реальну картину соціальної ситуації в країні, впливають на формування політичних та правових змін і дають можливість осмислити, як окремі жінки долають складнощі, борються за свої права і, зрештою, можуть виявити нові можливості для покращення загальної ситуації з правами жінок.

Таким чином, джерельна база дослідження прав жінок в незалежній Україні є багатовимірною. Вона відображає складність і багатогранність цього процесу, дозволяючи поєднувати аналіз формальних і неформальних аспектів трансформацій, що відбувалися у правовому та суспільному вимірах.

¹ Лапатіна А. Дитинство в Україні змусило мене ненавидіти фемінізм. Гендер в деталях. URL: <<https://genderindetail.org.ua/community/comments/ditinstvo-v-ukraini-zmusilo-mene-nenaviditi-feminizm.html>> (Дата звернення: 23.01.2025).

² Валентина Петрова: «Мені складно розділити поняття “жінка” та “об’єкт насильства”». Гендер в деталях. URL: <<https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/ponyattya-zhinka-ta-ob-ekt-nasilstva-134072.html>> (Дата звернення: 23.01.2025).

Висновки

Таким чином ми підкреслюємо важливість інтегрованого підходу до дослідження прав жінок в Україні, що включає в себе аналіз нормативно-правових актів, історіографії, публіцистичних матеріалів та джерел особового походження. Кожен із цих типів джерел має свою специфіку і важливість у контексті дослідження гендерної рівності та прав жінок, дозволяючи створити більш багатогранну картину цих процесів.

Історіографія проблеми прав жінок в Україні має значну традицію, що охоплює різні підходи та школи. Від ранніх досліджень, які здебільшого фокусувалися на історії боротьби за рівноправ'я жінок в контексті соціальних і політичних рухів, до більш сучасних досліджень, що включають гендерні та феміністичні теорії.

Протягом історії українські науковці часто обмежувалися лише фрагментарними аспектами, не надаючи глибокого аналізу взаємодії між правовими та соціальними факторами, що обмежувало їх розуміння справжніх механізмів дискримінації та боротьби за рівність. Однак нові покоління істориків стали більше уваги приділяти дослідженню впливу глобальних феміністичних рухів на українське суспільство, розглядаючи взаємозв'язок між правовими змінами, культурними трансформаціями та зміною соціальних ролей жінок.

Наукові праці в цьому напрямку часто зазнають критики через недостатнє включення соціальних аспектів гендерної рівності, а також через обмежене врахування впливу глобальних та національних політичних процесів. Тому важливим напрямом є інтеграція історіографії із сучасними теоріями гендерної

політики, які акцентують увагу на повсякденних практиках, соціальних стереотипах та реальному становищі жінок.

Нормативно-правові акти залишаються основою для регулювання правового статусу жінок в Україні. Однак їх реальна ефективність часто залежить від правильного застосування та адаптації до місцевих умов. Закони, навіть будучи добре розробленими, не завжди відповідають потребам суспільства через відсутність належної правозастосовчої практики чи обмеженість у системі підтримки прав жінок на практиці. Міжнародні конвенції та рекомендації також мають велике значення в контексті прав жінок, але для їх ефективного втілення на рівні національного законодавства потрібно постійно працювати над удосконаленням правової системи.

Публіцистичні джерела, зокрема медіа та громадські організації, займають важливе місце в висвітленні проблем жінок, при цьому вони можуть бути як каталізаторами змін, так і обмеженням об'єктивного сприйняття ситуації. Публіцистика здатна створювати ілюзію швидких змін, але важливо пам'ятати, що ці матеріали часто фокусуються на окремих, емоційно забарвлених випадках, не завжди вказуючи на глибинні соціальні причини нерівності.

Джерела особового походження надають унікальні свідчення про реальні життя жінок в різних історичних контекстах. Інтерв'ю, листування, спогади та щоденники дозволяють розглянути ситуацію з більш особистої, інтимної точки зору. Вони дають можливість відчувати реальні труднощі, з якими стикалися жінки в різні історичні періоди, але потребують обережності в інтерпретації, оскільки можуть бути частиною суб'єктивного наративу.

Отже, вивчення прав жінок в Україні вимагає всебічного підходу, що включає як аналіз історіографії, так і ретельне вивчення нормативно-правових актів, публіцистики та джерел особового походження.

РОЗДІЛ 2. БОРОТЬБА ЗА ПРАВА ЖІНОК В ПЕРШЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1992-2004 РР.)

Даний розділ присвячено аналізу трансформацій, що відбулися в сфері боротьби за права українських жінок у період, коли Україна, звільнившись від спадщини радянського устрою, почала будувати власну демократичну систему. Ця доба характеризується глибокими політичними, соціальними та економічними зрушеннями, які відобразилися й на становищі жінок. Водночас з'явилися як нові можливості, так і численні виклики, що вимагали радикальних реформ та активізації громадянського суспільства.

Першочерговим завданням держави у сфері емансипації жінок було створення нормативно-правової бази, яка б гарантувала рівність прав і можливостей жінок у новоствореному політичному та економічному просторі. Нові закони, укази та постанови, прийняті в цей період, стали основою для формування правового статусу жінок, визначаючи як їхні соціальні та економічні права, так і механізми захисту від дискримінації. Водночас ратифікація міжнародних угод і конвенцій заклала підґрунтя для адаптації глобальних стандартів до національних умов, що свідчить про прагнення України інтегруватися в європейський та світовий простір.

Окрім юридичних змін, в перші роки незалежності набули обертів і політичний та громадський активізм жінок. Жінки не лише активно долучалися до політичних процесів, але й створювали власні організації та рухи, що виступали за реалізацію їхніх прав і протидію патріархальним традиціям. Цей аспект боротьби за рівність знаходив відображення як у діяльності окремих лідерок, так і у формуванні масових рухів, що сприяли підвищенню рівня обізнаності суспільства щодо гендерних проблем та мобілізації ресурсів для досягнення змін.

Соціально-економічний вимір цього періоду також не можна ігнорувати. Ринкова економіка, що почала активно розвиватися після здобуття незалежності, принесла з собою як нові можливості для жінок, так і нові форми соціальної нерівності. Трансформація традиційних ролей і стереотипів, зміна структури зайнятості, доступ до освіти та охорони здоров'я стали ключовими чинниками, що впливали на реальне становище жінок у суспільстві. Ці зміни відкривали нові перспективи для професійного росту та самореалізації, але водночас створювали додаткові бар'єри, які вимагали системного вирішення.

Отже, даний розділ має на меті проаналізувати ключові етапи та механізми боротьби за права жінок у період з 1992 по 2004 рік, розглянути вплив нормативно-правових змін, політичного та громадського активізму, а також соціально-економічних і культурних трансформацій на становлення гендерної рівності в Україні. Такий комплексний підхід дозволяє не лише задокументувати досягнення і проблеми того часу, але й визначити напрямки для подальших досліджень та удосконалення політики у сфері прав жінок.

2.1. Нормативно-правова база та правове регулювання в перше десятиліття незалежності

Після здобуття незалежності Україна опинилася перед викликом створення суверенної правової системи, що відповідала б сучасним демократичним принципам і гарантувала захист прав людини, у тому числі й прав жінок. Перше десятиліття незалежності стало періодом радикальних змін, коли зусилля спрямовувалися на формування нового нормативно-правового простору, що відходив від радянської юридичної традиції та інтегрував міжнародні стандарти.

Цей період характеризується широкомасштабною ревізією законодавства, прийняттям нових конституційних норм і законів, які визначали принципи суспільного устрою, регулювали економічну, соціальну та політичну сферу, а також формували основу для гарантування рівності громадян перед законом¹.

У контексті становлення правового поля першого десятиліття незалежності особливу увагу приділяли питанням, які безпосередньо стосувалися захисту прав людини. Прийняття нової Конституції, адаптація цивільного, кримінального та трудового законодавства стали базовими кроками для забезпечення правового статусу громадян.

Водночас держава прагнула інтегруватися у міжнародну сферу правового врегулювання, що вимагало не тільки ратифікації міжнародних конвенцій, але і їх імплементації у національне законодавство². Саме через цей процес адаптації державна система закріплювала нові стандарти захисту прав, серед яких важливим аспектом була гарантія рівності та недискримінації, що мала стати основою для подальшої боротьби за права жінок.

Нормативно-правова база першого десятиліття незалежності відзначається спробою створити збалансований правовий механізм, який би відповідав сучасним соціально-економічним вимогам і забезпечував можливості для активного громадського діалогу.

Державні органи, спираючись на нові законодавчі акти, прагнули не лише встановити загальноправові норми, але й створити інституційні механізми, що забезпечували б участь громадськості у формуванні політики³. В цьому контексті нормативно-правові документи набули характеру інструментів не

¹ Хаустова М. Г. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси// Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 21. С. 65–75.

² Хаустова М. Г. Правова система України серед правових систем сучасності// Проблеми законності. 2013. Вип. 123. С. 23–33.

³ Мелешенко Т. В. Становлення громадянського суспільства в незалежній Україні: проблеми та перспективи// Правничо-політологічні та історичні студії проблем українського державотворення. 2019. С. 256–260.

тільки для врегулювання суспільних відносин, але й для реалізації стратегічних завдань щодо модернізації державного управління, економічного розвитку та соціальної політики.

Особлива увага приділялася розробці правових норм, що регулювали сферу трудових відносин, соціального захисту та економічного добробуту, оскільки ці аспекти мали безпосередній вплив на життя не лише жінок, а й усіх громадян. Законодавчі ініціативи того часу спрямовувалися на створення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від статі, створення умов для рівного доступу до ресурсів і соціальних послуг, а також на розвиток механізмів, що дозволяли реагувати на виклики нової економічної реальності. Під впливом міжнародних стандартів і рекомендацій державні органи формували правову базу, яка мала стати запорукою соціальної справедливості та рівності, що є ключовими елементами сучасного демократичного суспільства¹.

Цей процес відзначається не лише юридичними новаціями, але й активною участю громадськості у формуванні правової політики, що стало важливою передумовою для подальшої трансформації суспільства. Дослідження цих аспектів дозволяє зрозуміти, як через нормативно-правові інструменти Україна шукала шляхи для встановлення гендерної рівності та створення умов для соціально-економічного розвитку в умовах демократичних реформ.

Ми пропонуємо розглядати правовий аспект розвитку законодавства в цей період за виокремленими нами тематичними групами. Розбиття нормативно-правових актів за цим принципом обґрунтовується їхньою різноманітною функціональною спрямованістю у процесі становлення прав жінок в Україні. Такий підхід дозволяє краще зрозуміти, як кожен акт виконує конкретну роль у

¹ Удовика Л. Г., Гуня Д. Вплив європейських цінностей на українське право// Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (28 квітня 2023 року), м. Тернопіль, 28 квіт. 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 142–144.

формуванні правового простору та як він взаємодіє з іншими нормативними інструментами.

Першою групою є основні загально-правові документи, такі як Конституція, Цивільний та Кримінальний кодекси. Вони створюють базові принципи правового устрою країни, закріплюють принципи рівного ставлення, недискримінації та захисту прав людини. Саме ці документи визначають фундаментальні орієнтири, на яких побудовано всі інші нормативні акти.

Наступною групою виступає трудове та соціально-економічне законодавство. Акти цієї групи спрямовані на регулювання трудових відносин і забезпечення економічних прав громадян. Вони визначають умови зайнятості, гарантії рівної оплати праці та соціального захисту, що є критично важливими для підвищення економічного статусу жінок.

Далі йдуть документи, які забезпечують участь громадян в управлінні та захист прав людини. Ця група включає акти, що встановлюють інституційні механізми для захисту прав, такі як закони про місцеве самоврядування або про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Вони сприяють створенню середовища, де забезпечено можливість громадського контролю та участі в прийнятті рішень, що безпосередньо впливає на становище жінок у суспільстві.

Окрема група актів присвячена імплементації міжнародних зобов'язань. Ці документи відображають прагнення України адаптувати міжнародні стандарти до національного законодавства, зокрема в галузі боротьби з транснаціональною злочинністю та торгівлею людьми. Ратифікація конвенцій і протоколів свідчить про інтеграцію України у світовий правовий простір і прагнення забезпечити захист прав жінок згідно з глобальними стандартами.

Нарешті, остання група включає виконавчі акти – укази Президента. Вони мають практичну спрямованість і сприяють реальному впровадженню законодавчих норм. Ці акти не лише формують рамки для реалізації правових

принципів, але й створюють засоби залучення громадськості у формуванні державної політики, забезпечують соціальний діалог та стимулюють розвиток інституцій, що захищають права жінок.

Як наслідок, розбиття нормативно-правових актів на ці групи дозволяє систематизувати процес становлення прав жінок в Україні та виділити ключові напрями державної політики, які впливають на закріплення рівності, недискримінації та соціального захисту. Це дає змогу провести комплексний аналіз взаємодії правових, соціально-економічних та інституційних факторів, що визначають сучасний стан прав жінок у країні.

Перша група нормативно-правових актів, що складається з основних загально-правових документів, є визначальною для становлення прав жінок в Україні в період 1992–2004 рр. Саме ці документи створюють базис правового устрою країни, визначаючи основні принципи рівності, недискримінації та захисту прав людини, на яких базуються всі інші спеціалізовані законодавчі ініціативи.

Конституція України закріплює основоположний принцип рівності громадян, що є основою правового забезпечення прав жінок у країні. Очевидно, у тексті Конституції, прийнятої у 1996 році, немає спеціального розділу, присвяченого виключно правам жінок, однак загальні положення гарантують рівність усіх громадян незалежно від статі. Це означає, що жінки мають право на участь у всіх сферах суспільного, політичного, економічного, соціального та культурного життя на рівних умовах із чоловіками.

Статтею 24 встановлено, що всі громадяни мають рівні права перед законом, що створює правову основу для боротьби з будь-якими формами дискримінації, у тому числі і з дискримінацією за ознакою статі¹. Цей принцип є ключовим для розуміння ролі жінок у суспільстві, адже він не лише забезпечує формальну

¹ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

рівність, але й створює передумови для активної участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях управління. Конституція гарантує кожному право на працю, на соціальний захист, на освіту та на охорону здоров'я, що є надзвичайно важливими аспектами для покращення економічного та соціального становища жінок.

Окрім цього, Конституція забезпечує свободу думки, совісті і релігії, а також право на вільний вибір засобів масової інформації, що дозволяє жінкам не тільки реалізувати свої інтелектуальні та творчі здібності, але й брати активну участь у формуванні суспільної думки¹. Це сприяє зміцненню демократичних процесів і відкритості суспільства, в якому голос жінок є важливим компонентом.

Гарантуючи право на рівний доступ до публічних посад і участь у політичних процесах, Конституція створює умови для активної політичної участі жінок, що є важливим чинником формування сучасної держави. Такий підхід дозволяє забезпечити, щоб у всіх галузях влади, від місцевого самоврядування до центральних органів державного управління, жінки могли представляти свої інтереси і впливати на прийняття рішень.

Таким чином, права жінок, закріплені в Конституції України, формують комплексну систему, що спрямована на рівність, захист і активну участь суспільства. Ці принципи стають основою для подальших законодавчих ініціатив, що сприяють створенню більш справедливого, рівноправного і демократичного суспільства².

Кримінальний кодекс України, хоч і не містить окремого розділу, присвяченого виключно правам жінок, має низку положень, які спрямовані на захист жінок від злочинних посягань та гарантування їх безпеки. У цьому

¹ Звоздецька І. В. Конституція України як цінність суспільно-політичного розвитку// Часопис Київського університету права. 2021. № 1. С. 109–113.

² Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза. Київ, Вид-во: Логос, 2014. 77 с.

контексті положення Кримінального кодексу формують правову базу для притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють злочини проти жінок, зокрема насильство, сексуальні домагання, зґвалтування та торгівлю людьми¹.

З одного боку, загальні принципи, закріплені у Кримінальному кодексі, гарантують рівність громадян перед законом, що є фундаментальним для захисту жінок від кримінальних правопорушень. З іншого боку, спеціальні норми, що стосуються злочинів сексуального характеру або зловживання вразливим становищем, створюють механізми для посилення покарання за дії, спрямовані проти жінок. Такі положення мають важливе значення, оскільки вони не лише покладають додаткову кримінальну відповідальність на злочинців, але й сигналізують суспільству про недопустимість насильства проти жінок, сприяючи формуванню більш чутливого до гендерних питань правового простору².

Кримінальний кодекс також враховує необхідність оперативної реакції правоохоронних органів на злочини, спрямовані проти жінок, створюючи умови для застосування спеціальних заходів, що мають попереджувальний характер³.

З огляду на це, положення Кримінального кодексу України в контексті захисту прав жінок відіграють ключову роль у встановленні кримінальної відповідальності за злочини проти жінок. Вони не тільки сприяють юридичному регулюванню ситуацій, коли порушуються права жінок, але й формують правове середовище, яке стимулює активні дії з боку правоохоронних органів та суспільства щодо запобігання насильству і дискримінації за ознакою статі. Це є важливим кроком на шляху до реалізації

¹ Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

² Медведська В. В. Правові засади захисту жінок від домашнього насильства. Київ, 2022.

³ Аніщук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз : автореф. автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2008.

загального принципу рівності, закріпленого в інших основних нормативно-правових документах України.

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. є фундаментальним документом, що регулює цивільні відносини в країні, і, незважаючи на свою формально нейтральну щодо статі природу, відіграє ключову роль у забезпеченні прав жінок у сфері власності, спадкових прав, договірних відносин та сімейного права.

Перш за все, кодекс ґрунтується на принципі рівності громадян перед законом, що гарантує, що жінки мають такі ж права на володіння, користування та розпорядження майном, як і чоловіки. Цей підхід забезпечує основу для економічної незалежності жінок, оскільки вони можуть укладати договори, набувати і передавати майно, а також захищати свої законні інтереси в цивільних спорах.

Особливе значення має положення щодо спадкування, яке гарантує рівні права для всіх спадкоємців незалежно від статі¹. Це створює юридичні гарантії для збереження та примноження сімейного капіталу, що є важливим чинником економічної стабільності жінок, особливо у випадках розлучень або втрати годувальника.

Цивільний кодекс також встановлює рамки для укладення договорів, які є ключовими для господарської діяльності. У цьому контексті права жінок розглядаються через призму свободи володіння і розпорядження своїми майновими правами, що сприяє їхній участі у господарському житті. Оскільки кодекс не містить окремих спеціальних положень, присвячених лише жінкам, його застосування вимагає врахування конституційного принципу рівності, що дозволяє забезпечити справедливе трактування норм у судах.

¹ Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

У сфері сімейного права цивільний кодекс визначає правовий статус шлюбу, розлучення, права та обов'язки подружжя, а також положення, що стосуються майнових відносин між подружжям¹. Хоча положення кодексу мають загальний характер, вони створюють правову базу для вирішення спірних питань, таких як поділ майна при розлученні, що є надзвичайно важливим для захисту економічних інтересів жінок.

Отже, Цивільний кодекс України забезпечує загальною системою прав, яка формально гарантує рівність всіх громадян, включаючи жінок, у цивільних відносинах. Однак, через свою нейтральність щодо статі, він не завжди враховує специфіку соціально-економічного становища жінок, що робить важливим подальше судове тлумачення та, за потреби, законодавчі коригування для створення реальної, субстантивної рівності у практиці застосування норм.

Друга група нормативно-правових актів охоплює трудове та соціально-економічне законодавство, яке мало вирішальне значення для становлення прав жінок у перше десятиліття незалежності України. Ці акти спрямовані на врегулювання відносин у сфері праці, встановлення рівних можливостей для жінок та встановлення соціальних гарантій, що набули особливої актуальності в умовах ринкових реформ і соціально-економічних трансформацій.

Закон України від 1 липня 1993 року № 3356-ХІІ «Про колективні договори і угоди» створив основу для встановлення системи соціального діалогу між роботодавцями та працівниками². Він передбачав механізми укладення колективних договорів, що дозволяли враховувати інтереси різних категорій працівників, зокрема жінок, які в умовах радикальних економічних змін часто стикалися з проблемами недооцінки їхньої праці та несправедливою оплатою. Цей акт сприяв формуванню інституційного простору для переговорів про

¹ Резворович К. Гендерний аспект розвитку інституту шлюбу в Україні// Grail of Science. 2023. № 27. С. 158–161.

² Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ : станом на 11 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

умови праці, що стало важливим інструментом захисту економічних прав жінок.

Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР «Про оплату праці» відіграв ключову роль у вирішенні питання гендерної нерівності в оплаті праці¹. Основною метою цього закону було забезпечення рівних умов для всіх працівників незалежно від статі. Він встановлював принцип «рівна праця – рівна оплата», що було особливо важливим для жінок, які традиційно стикалися з дискримінацією в сфері заробітної плати². Завдяки цьому документу було створено правову базу для подолання системних нерівностей у трудових відносинах, що сприяло економічній незалежності жінок та їхній соціальній інтеграції.

Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» розширив можливості працівників щодо колективного захисту своїх прав³. В умовах нової економічної системи цей закон став інструментом, який дозволяв об'єднуватися в профспілки та представляти інтереси своїх членів, зокрема, жінок, які часто опинялися в особливо вразливому становищі через гендерні стереотипи та структурну нерівність у сфері зайнятості. Через участь у професійних спілках жінки могли не лише впливати на поліпшення умов праці, але й вимагати рівноправного ставлення у сфері оплати праці, соціального захисту та кар'єрного зростання.

Особливості цієї групи джерел полягають у тому, що вони не лише створювали юридичну основу рівності в сфері праці, але й сприяли формуванню соціально-економічного середовища, в якому права жінок були втілені на практиці. Ці акти стали інструментами, за допомогою яких держава

¹ Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР : станом на 24 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

² Юрчик Г.М. Дискримінація на ринку праці: прояви, вітчизняний і європейський досвід подолання. // Соціально-трудові відносини: теорія і практика. Київ. 2016. № 2 (12). С. 118–128.

³ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

намагалася усунути системні нерівності, адаптуючи радянське законодавство до нових умов ринкової економіки та демократичних реформ¹. Водночас, впровадження цих норм супроводжувалося низкою викликів, оскільки економічна трансформація та пострадянські реалії створювали додаткові бар'єри для повноцінної реалізації гендерної рівності.

Таким чином, трудове та соціально-економічне законодавство першого десятиліття незалежності мало фундаментальне значення для встановлення рівноправних умов праці та соціального захисту жінок. Прийняті акти не лише сприяли юридичній регламентації трудових відносин, але й стимулювали формування суспільства, яке все більше усвідомлює необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від статі². Це стало важливим кроком на шляху до подолання історичних нерівностей і створення сучасної правової системи, яка гарантує права жінок.

Третя група нормативно-правових актів охоплює документи, які створюють інституційну базу для участі громадян у управлінні та захисту прав людини, що має важливе значення для становлення прав жінок у перше десятиліття незалежності України. Ці акти спрямовані на формування механізмів контролю за дотриманням прав, гарантування можливості громадян впливати на прийняття рішень і надання правового захисту, що є критичними факторами для реалізації гендерної рівності.

Зокрема, Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» створює правову основу для децентралізації влади і встановлює механізми участі місцевих громад у прийнятті рішень³. Це дозволяє жінкам отримати доступ до процесів управління на місцевому рівні, сприяє

¹ Чепульченко Т. О., Ярош І. С. Еволюція демократії в Україні // Держава та регіони. Серія : Право. 2019. № 1. С. 34-37.

² Руденко О. М., Максак В. І. Сутність демократизації суспільства в Україні// Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University, series "Public Administration". 2024. № 3. С. 128–133.

³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

формуванню інклюзивного простору, у якому їхні інтереси можуть бути враховані і захищені. Такий підхід є важливим, оскільки дозволяє підвищити видимість проблем жінок у суспільстві та забезпечити їх представництво в органах місцевого самоврядування.

Також ключовим є Закон України від 23 грудня 1997 року № 776/97-ВР «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»¹. Цей акт закладає інституційний механізм, спрямований на моніторинг і захист прав людини, включаючи права жінок. Створення посади Уповноваженого є важливим кроком у забезпеченні незалежного контролю за дотриманням прав людини та надання громадянам можливості звертатися за захистом своїх прав. Завдяки цьому механізму порушення прав жінок, зокрема випадки дискримінації, насильства чи порушень у сфері трудових відносин, можуть бути оперативно виявлені та розглянуті.

Особливість цієї групи актів полягає в тому, що вони не лише закріплюють загальні принципи прав людини, але й створюють конкретні інституції для їхнього практичного застосування. Завдяки цим документам формується середовище, в якому питання гендерної рівності не залишаються лише абстрактними теоретичними положеннями, а набувають конкретних механізмів захисту та участі. Вони сприяють створенню діалогу між державою і суспільством, що є необхідним для ефективної реалізації прав жінок у повсякденному житті.

Отже, нормативно-правові акти третьої групи відіграють ключову роль у забезпеченні інституційної підтримки для жінок, сприяють підвищенню їхнього представництва на всіх рівнях управління і забезпечують можливості для активного громадського контролю за дотриманням прав людини. Це стає критичним фактором у процесі трансформації суспільства, спрямованої на

¹ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

досягнення реальної гендерної рівності в Україні в перше десятиліття незалежності.

Четверта група нормативно-правових актів охоплює документи, спрямовані на імплементацію міжнародних зобов'язань, що відіграють ключову роль у гармонізації українського законодавства з глобальними стандартами. Один із найважливіших актів цієї групи – Закон України від 4 лютого 2004 р. №1433-IV, який ратифікує Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та відповідні протоколи, що зосереджені на попередженні і припиненні торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми¹. Цей акт не лише свідчить про прагнення України інтегруватися у світову правову систему, але й встановлює правову базу для розробки ефективних механізмів боротьби з торгівлею людьми, що часто завдає особливої шкоди вразливим групам населення.

Особливості цієї групи документів полягають у тому, що вони узгоджують міжнародні зобов'язання та національні правові норми. Їхня імплементація сприяє адаптації України до вимог глобальної правової системи, забезпечуючи посилення заходів щодо запобігання транснаціональній злочинності та захисту прав жінок у цьому контексті. Крім того, застосування міжнародних стандартів стимулює розробку конкретних засобів правозастосування, які дозволяють ефективно протидіяти злочинним діям, пов'язаним із сексуальною експлуатацією, торгівлею людьми та іншими видами злочинності, що загрожують фізичній та психологічній цілісності жінок.

Таким чином, нормативно-правові акти четвертої групи мають стратегічне значення для формування сучасної правової системи України, що гарантує захист прав жінок через інтеграцію міжнародних норм у національне

¹ Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря): Закон України від 04.02.2004 № 1433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text> (дата звернення: 07.05.2025).

законодавство. Це дозволяє не лише підвищити рівень правового захисту, але й сприяє створенню умов для більш ефективного застосування заходів, спрямованих на подолання транснаціональної злочинності та встановлення гендерної рівності у суспільстві.

Остання група нормативно-правових актів охоплює виконавчі документи, які формують механізми практичного застосування законодавства та забезпечують оперативне реагування на соціальні виклики, що впливають на права жінок. До цієї групи відносяться укази Президента, які, з одного боку, впроваджують і деталізують положення загально-правових актів, а з іншого — створюють конкретні інституційні платформи для реалізації державної політики у сфері гендерної рівності.

Ці документи, прийняті в перше десятиліття незалежності, відображають політичні пріоритети та соціальні потреби нового демократичного суспільства. Укази Президента, наприклад, спрямовані на підвищення соціального статусу жінок, встановлюють стратегічні орієнтири щодо їхнього захисту та розвитку, визначають напрями реформування, які мають на меті змінити традиційні стереотипи і забезпечити реальну рівність у суспільстві¹.

Отже, п'ята група нормативно-правових актів є ключовою для забезпечення реального впровадження правових норм, що спрямовані на захист і розвиток прав жінок. Вони служать інструментом трансформації теоретичних принципів рівності в конкретні заходи, сприяють інтеграції суспільних ініціатив у державну політику та створюють умови для активної участі громадян у процесах реформування суспільства.

Загальний підсумок нормативно-правової бази першого десятиліття незалежності України свідчить про комплексний і багатогранний підхід до формування правового простору, що має забезпечити рівність і захист прав

¹ Гарашенко С. В. Гендерна рівність як чинник демократичних перетворень в Україні// Наук. зап. НаУКМА. Сер. Політ. науки. 2008. Т. 82. С. 58-61.

жінок. Цей процес охоплює створення базових загально-правових документів, які задають фундаментальні принципи рівності та недискримінації, а також прийняття спеціалізованих законодавчих актів, що безпосередньо впливають на сферу праці, соціального захисту та економічного становища. Законодавчі ініціативи, спрямовані на рівну оплату праці, захист економічних прав і регулювання трудових відносин, стали ключовими для подолання структурних нерівностей, що історично впливали на становище жінок¹.

Крім того, нормативно-правова база включає акти, котрі забезпечують участь громадян у процесах управління та захисту прав людини, що сприяє активізації ролі жінок у прийнятті рішень на різних рівнях влади. Імплементация міжнародних договорів і конвенцій дозволила адаптувати національне законодавство до глобальних стандартів, стимулюючи подальші реформи у сфері гендерної рівності. Виконавчі акти — укази Президента, постанови Кабінету Міністрів та розпорядження — в свою чергу забезпечують практичне застосування законодавчих норм і створюють механізми для оперативного реагування на соціальні виклики.

Таким чином, нормативно-правова база першого десятиліття незалежності відзначається не лише створенням загально-правового каркасу, але й систематичним впровадженням спеціалізованих норм, які дають змогу реалізувати реальне забезпечення прав жінок. Це є важливою передумовою для подальшої трансформації суспільства та удосконалення гендерної політики в Україні.

¹ Кравченко О., Войтовська А. Гендерна рівність в Україні: аналіз нормативно-правової бази// Соціальна робота та соціальна освіта. 2023. № 2(11). С. 15-25.

2.2. Політичний та громадський активізм жінок в перше десятиріччя незалежності

Перше десятиріччя незалежності відзначається кардинальними суспільно-політичними трансформаціями, коли держава, відходячи від радянського минулого, шукала нові шляхи для побудови демократичного суспільства, а активність громадян стала вирішальним чинником у впровадженні реформ.

У контексті боротьби за права жінок політичний активізм набув особливого значення, оскільки жінки почали активно включатися в процеси прийняття рішень, організовувати свої об'єднання та виступати за свої інтереси як на локальному, так і на національному рівнях. Громадський активізм, виражений у діяльності неприбуткових організацій, ініціативах волонтерських рухів та участі в акціях протесту, дозволив висвітлити питання гендерної нерівності та дискримінації, а також привернути увагу суспільства до потреб жінок у сфері економічного, соціального та політичного захисту.

Політичний та громадський активізм жінок у першому десятиріччі незалежності України набув багатовимірною характеру, що виявилось у різноманітних формах участі жінок у політичних процесах, формуванні громадянського суспільства та впливі на державну політику. Цей період відзначається як час, коли нова держава активно розривала ланцюги радянської спадщини, а жінки, використовуючи можливості для самовираження, ставали рушійною силою змін¹.

Одним із яскравих прикладів активізму є діяльність організації «La Strada Україна», що діє з 1997 р., яка зосереджується на протидії торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми. Завдяки своїм інформаційним кампаніям, тренінгам і правознавчим заходам ця організація не лише висвітлювала

¹ Кормич Л.І. Гендерна складова ефективності державної політики// Актуальні проблеми політики : Збірник наукових праць. Вип. 39. С. 9-17.

проблеми експлуатації, але й створювала умови для їхнього подолання через активну залученість суспільства та підтримку міжнародної спільноти¹. Діяльність «La Strada Україна» висвітлювала зміни у правовому полі, спрямовані на посилення захисту жінок від злочинних посягань.

Не менш вагомим прикладом є Українська Гельсінська спілка з прав людини, яка виступає як незалежний монітор дотримання прав людини². Цей центр організував публічні дискусії, видавав аналітичні звіти та проводив кампанії, спрямовані на привернення уваги до порушень прав жінок, зокрема у сферах насильства та дискримінації. Його діяльність сприяла формуванню більш чутливого до гендерних проблем суспільного простору та стимулювала впровадження законодавчих ініціатив, що захищали жінок.

Крім того, значний внесок у політичний та громадський активізм внесли жіночі інформаційні центри, серед яких слід відзначити «Інформаційно-консультативний жіночий центр»³. Цей центр надавав платформу для обговорення актуальних проблем гендерної нерівності, публікував аналітичні матеріали та організував заходи, що дозволяли жінкам обмінюватися досвідом, підвищувати свою обізнаність і розвивати навички активної участі в суспільних процесах. Через такі ініціативи жінки отримували можливість не лише висловити свої потреби, а й впливати на формування політики, що стосується їхнього становища.

Політичний активізм жінок також проявлявся через участь у виборчих кампаніях та створенні політичних партій, таких як «Солідарність жінок України», де питання гендерної рівності були інтегровані в програмні документи⁴. Жінки активно долучалися до політичного життя, виступаючи як

¹ LaStrada-Ukraine. Громадський Простір. URL: <<https://www.prostir.ua/author/lastrada-ukraine/>> (дата звернення: 09.06.2025).

² Про Спілку. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <<https://www.helsinki.org.ua/informatsiya/>> (дата звернення: 09.06.2025).

³ ІКЖЦ. URL: <<https://wicc.net.ua/post/1995---till-now>> (дата звернення: 09.06.2025).

⁴ Історія партії. URL: <<https://web.archive.org/web/20141026005125/http://solidarity.org.ua/index.php/pro>>

кандидати, так і організатори виборчих кампаній, що сприяло зміненню традиційних уявлень про роль жінки в політичній сфері. Це дозволяло не лише підвищити представництво жінок у владних структурах, а й формувати позитивний імідж жінок як активних учасниць політичного процесу.

Таким чином, політичний та громадський активізм жінок у перше десятиріччі незалежності став важливим чинником у формуванні сучасного демократичного суспільства. Завдяки діяльності таких організацій, як «La Strada Україна», Центр прав людини «Захист» і «Жіночий Інформаційний Центр», жінки змогли не лише привернути увагу до проблем дискримінації та насильства, але й активно вплинути на розробку та впровадження правових і соціальних реформ, спрямованих на забезпечення рівності та захисту їхніх прав. Цей період демонструє, як через інтеграцію політичної активності і громадського діалогу жінки стали важливою рушійною силою, яка заклала фундамент для подальшого розвитку гендерної рівності в Україні.

2.3. Соціально-економічні та культурні трансформації в перше десятиріччя незалежності

Набута незалежність України характеризується не лише масштабними економічними перетвореннями, але й глибокими змінами у соціальній та культурній сферах, що безпосередньо вплинуло на становище жінок у суспільстві.

Після здобуття незалежності країна зіткнулася з необхідністю побудови нової економічної моделі, що передбачала приватизацію, лібералізацію ринку та реформування соціальних інституцій. Ці зміни стали потужним каталізатором як позитивних, так і негативних процесів. З одного боку, жінки

отримали більше можливостей для доступу до освіти, ринку праці та участі у підприємницькій діяльності¹. З іншого — економічна нестабільність, зростання безробіття та соціальна нерівність створювали нові форми вразливості, особливо в умовах традиційних стереотипів щодо жіночої ролі.

Культурні трансформації, що супроводжували економічні реформи, також відіграли визначну роль у формуванні уявлень про права жінок. Відхід від радянської ідеології та зростання впливу західних культурних та соціальних цінностей сприяли переосмисленню традиційних гендерних ролей². Це дало поштовх до нових форм громадського дискурсу, де питання рівноправності жінок набули більшого значення як у публічній сфері, так і в особистому житті. Розвиток медіа, поява спеціалізованих публікацій і платформ дозволили жінкам не лише висловити свій досвід, але й стати активними учасниками суспільного процесу³.

У першому десятилітті незалежності соціально-економічні та культурні трансформації стали ключовими чинниками, що визначали становлення прав жінок в Україні. Економічні реформи, спрямовані на лібералізацію ринку, приватизацію та впровадження конкурентних механізмів, спричинили як розширення можливостей для жінок, так і появу нових викликів.

Наприклад, процес приватизації часто супроводжувався недостатньою інформаційною підтримкою для окремих категорій населення, що позначалося й на жінках. У багатьох регіонах жінки, традиційно менш представлені в бізнес-середовищі, стикалися із складнощами в отриманні доступу до фінансових

¹ Левченко К. Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку. МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків: Вид-во НУВС, 2001. С. 32-33.

² Ковальова О. В. Вплив гендерних стереотипів на реалізацію гендерної політики в Україні// Адміністративне право і процес. 2013. № 2 (4). С. 16–22.

³ UNICEF. "Women in Transition". Regional Monitoring Report No. 6. Florence: UNICEF International Child Development Centre, 1999. P. 133-136.

ресурсів та ринкових можливостей, що загострювало проблему економічної нерівності¹.

З іншого боку, реформи у сфері освіти відкрили нові перспективи для жінок. Підвищення якості освіти, модернізація навчальних програм і впровадження нових методів викладання сприяли зростанню кваліфікації серед жіночої частини населення, що в подальшому стимулювало їхню активну участь у ринку праці. Реальний приклад – збільшення кількості студенток у технічних та економічних спеціальностях у великих містах, що свідчить про поступову зміну традиційних стереотипів щодо жіночої ролі.

Культурні трансформації у цей період не обмежувалися лише реформуванням освіти, а стосувалися й ширшого переосмислення соціальних норм і уявлень про жіночі ролі. Відхід від радянського патріархального дискурсу і зростання впливу західних цінностей сприяли появі нових форм самовираження та активізації жіночого руху. Цей досвід сприяв зміні суспільного дискурсу і сприяв розробці нових нормативних ініціатив щодо захисту прав жінок.

Соціально-економічні реформи супроводжувалися також значною дезорганізацією традиційних сімейних та соціальних структур. Це призводило до посилення вразливості певних груп жінок, зокрема самотніх матерів, які стикалися із труднощами в набутті соціального захисту та доступу до соціальних послуг². Державні програми, спрямовані на підтримку таких категорій, часто були недостатньо адаптовані до реальних потреб, що підкреслює необхідність постійного моніторингу та коригування політики в умовах швидких економічних та культурних змін.

¹ Власенко Н. С., Виноградова Л. Д., Калачова І. В. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків. Київ, 2016. 56 с.

² UNICEF. "Women in Transition". Regional Monitoring Report No. 6. Florence: UNICEF International Child Development Centre, 1999. P. 138-144.

У цілому, перше десятиріччя незалежності стало періодом глибоких трансформацій, у якому економічні реформи і культурна модернізація відкрили нові можливості для жінок, але водночас створили низку викликів. Ці процеси виявили, що забезпечення гендерної рівності залежить не лише від прийняття законодавчих актів, а й від ефективної реалізації соціально-економічних та культурних змін, що сприяють розширенню можливостей жінок у всіх сферах життя. Таким чином, досвід першого десятиріччя незалежності свідчить про необхідність інтегрованого підходу, який поєднує правові, економічні, соціальні та культурні аспекти для досягнення реальної рівності в суспільстві.

Висновки

Перше десятиріччя незалежності стало вирішальним етапом у формуванні сучасної системи захисту прав жінок в Україні. Протягом перших років незалежності країна стикнулася з масштабними політичними, економічними та соціальними трансформаціями, які не лише відкрили нові можливості, але й створили численні виклики для жінок.

Нормативно-правова база цього періоду відзначається впровадженням нових законодавчих актів, що задавали фундаментальні принципи рівності та недискримінації. Прийняття Конституції, Цивільного та Кримінального кодексів стало базисом, на якому побудовано подальші реформи. Спеціалізоване трудове та соціально-економічне законодавство (як, наприклад, Закони «Про колективні договори і угоди», «Про оплату праці» та «Про професійні спілки») сприяло створенню умов для економічної незалежності жінок, проте впровадження цих норм часто зіштовхувалося з труднощами через структурні нерівності та традиційні стереотипи.

Політичний та громадський активізм відіграв ключову роль у формуванні суспільної свідомості та мобілізації ресурсів для досягнення гендерної рівності. Жінки активно долучалися до політичних процесів, створювали свої організації та брали участь у виборчих кампаніях. Організації типу «La Strada Україна», Центр прав людини «Захист» та «Жіночий Інформаційний Центр» не лише висвітлювали проблеми дискримінації та насильства, але й виступали поштовхом до змін, сприяючи розробці і впровадженню правових та соціальних реформ. Їхня діяльність допомогла змінити традиційне ставлення до ролі жінок у суспільстві та підвищити їх представництво в органах державного управління.

Соціально-економічні та культурні трансформації першого десятиріччя незалежності створили як нові перспективи для жінок, так і додаткові виклики. Ринкові реформи, приватизація, перехід до конкурентної економіки відкрили двері для професійного зростання, однак одночасно посилили ризики економічної нерівності та соціальної вразливості, зокрема для жінок, які традиційно менш представлені у сфері бізнесу. Зростання рівня освіти і зміни у культурних уявленнях сприяли поступовій трансформації традиційних гендерних стереотипів, що стало важливим чинником у розширенні можливостей жінок.

Таким чином, аналіз боротьби за права жінок в перше десятиріччя незалежності демонструє, що забезпечення рівноправності ґрунтується на комплексній взаємодії юридичних реформ, політичного активізму та соціально-економічних трансформацій. Держава, через прийняття нових законодавчих актів та імплементацію міжнародних стандартів, створила основу для захисту прав жінок, проте подальший розвиток гендерної рівності вимагав активної участі громадськості та подолання історичних бар'єрів. Цей період заклав фундамент для сучасної системи захисту прав жінок в Україні, яка продовжує еволюціонувати у відповідь на нові виклики і соціально-економічні умови.

РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЖІНОК В УКРАЇНІ В XXI СТ.

Упродовж перших десятиліть XXI століття Україна постала перед новими викликами, що безпосередньо вплинули на трансформацію державної політики у сфері забезпечення прав людини, зокрема прав жінок. Після складного, але визначального етапу становлення незалежності та нормативного закріплення гендерної рівності у 1990-х роках, країна поступово перейшла до етапу поглиблення реформ, інституціоналізації державної гендерної політики, активної співпраці з міжнародними організаціями та посилення ролі громадянського суспільства. Питання прав жінок поступово стали розглядатися не лише в контексті декларативного рівноправ'я, а як комплексна політична, соціальна, правова й культурна проблема, що вимагає системного підходу та міжсекторальної взаємодії.

Початок XXI століття характеризується активною адаптацією українського законодавства до міжнародних стандартів, зокрема норм Європейського Союзу та ООН. Україна ратифікує важливі міжнародні документи, зокрема Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, а також приймає національні стратегії з гендерної рівності та подолання насильства. Розвиток інституту Уповноваженого з прав людини, впровадження гендерного бюджетування, створення урядових офісів із гендерних питань — усе це свідчить про прагнення держави перейти від формального до дієвого забезпечення прав жінок.

Водночас українське суспільство продовжує стикатися з глибоко вкоріненими стереотипами, соціальною нерівністю, обмеженим доступом жінок до ресурсів і політичного представництва. Ці виклики набувають особливої ваги в умовах затяжної економічної нестабільності, регіональних конфліктів та, з 2014 року, російської агресії, що суттєво ускладнила соціальну ситуацію, спричинивши нову хвилю проблем у сфері гендерної безпеки та прав людини

загалом. У цих умовах саме жінки часто стають не лише жертвами, а й активними учасницями соціальних змін — як у волонтерському русі, так і в публічній політиці та правозахисній діяльності.

Отже, аналіз забезпечення прав жінок в Українській державі у XXI столітті потребує урахування як еволюції законодавчих та інституційних механізмів, так і динаміки громадської активності, міжнародного впливу та соціокультурних трансформацій. Цей розділ спрямований на осмислення того, як формувалися й змінювалися підходи до реалізації прав жінок у нових політичних і соціальних реаліях сучасної України, та на оцінку ефективності вжитих заходів у контексті поступу до справжньої гендерної рівності.

3.1. Права жінок у 2004-2014 рр.

Період 2004–2014 років став для України переломним як у політичному, так і в соціальному вимірі. Цей час охопив дві революції — Помаранчеву 2004 року та Революцію гідності 2013–2014 років, — між якими українське суспільство намагалося вибудувати демократичну державу, зорієнтовану на європейські цінності. Питання забезпечення прав жінок у цей період поступово виходило з тіні радянських декларацій про “рівність статей” і набувало більш реалістичного змісту, заснованого на розумінні гендерної політики як важливої складової розвитку правової держави.

Після Помаранчевої революції 2004 року в Україні активізувалася діяльність громадських організацій, спрямована на утвердження демократичних стандартів і підвищення участі жінок у суспільному житті. Відбулося певне поживлення у сфері законодавчого регулювання гендерної рівності. Період президентства Віктора Ющенка (2005–2010) в історії становлення прав жінок в

Україні має особливе значення, оскільки саме тоді вперше на рівні державної політики було задекларовано необхідність реальної, а не лише формальної гендерної рівності. Перемога Помаранчевої революції 2004 року символізувала прагнення до демократичних змін, утвердження громадянських свобод та європейського курсу розвитку, що сприяло активізації суспільного діалогу навколо прав людини, зокрема прав жінок.

Одним із ключових кроків нового уряду стало ухвалення Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” (2005 р.), який можна вважати фундаментальним документом української гендерної політики¹. Цей закон вперше закріпив на законодавчому рівні принцип рівності статей. Його прийняття стало результатом активної співпраці держави з громадським сектором і міжнародними організаціями, зокрема Програмою розвитку ООН, Фондом народонаселення ООН (UNFPA) та Радою Європи. Уперше питання рівних можливостей почали розглядатися не як формальне виконання міжнародних зобов’язань, а як частина внутрішньої соціальної політики держави.

Однак на практиці закон діяв фрагментарно. Політична нестабільність, часті зміни урядів і відсутність належного фінансування призвели до того, що більшість його положень залишалася декларативною. Українські жінки продовжували зіштовхуватися з системними бар’єрами: нерівністю в оплаті праці, складнощами поєднання професійної діяльності з сімейними обов’язками, гендерними стереотипами у ЗМІ та суспільній свідомості². У політичному житті участь жінок залишалася обмеженою. Наприклад, у

¹ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 27.10.2025).

² Залученість жінок у політику в Україні: суспільні, партійні та індивідуальні чинники. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zaluchenist-zhinok-u-politiku-v-ukraini-suspilni-partiyi-ta-individualni-chinniki-134949.html> (дата звернення: 04.11.2025).

Верховній Раді VI скликання (2007–2012 рр.) лише 8 % депутатів становили жінки, тоді як середній показник для країн ЄС перевищував 25 %¹.

У 2006 році було прийнято постанову «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року»². Постанова мала на меті впровадження принципів гендерної рівності у всі державні програми, контроль дотримання законодавства у сфері недискримінації та забезпечення рівних прав у трудових, освітніх і соціальних відносинах. Також 2007 було оголошено роком гендерної рівності³.

Проте попри активність у законодавчій площині, ефективність державної політики залишалася обмеженою. Реальне впровадження гендерних підходів на місцях зіштовхувалося з опором традиційного мислення, браком фінансування та недостатньою підготовкою кадрів. Багато органів місцевого самоврядування формально звітували про “виконання гендерних заходів”, однак у реальності це часто обмежувалося проведенням поодиноких тренінгів чи інформаційних кампаній.

Попри труднощі, саме за президентства Ющенка розпочалася системна робота із залучення жінок до управлінських і політичних процесів. У 2007 році уряд схвалив “План дій щодо реалізації Національної стратегії зі скорочення бідності”, у якому окремо підкреслювалася необхідність подолання фемінізації бідності, підвищення рівня зайнятості жінок і розширення доступу до підприємницьких ресурсів⁴. Міністерство праці та соціальної політики

¹ Hausmann R., Tyson L. D., Zahidi S. The Global Gender Gap Report 2008. Geneva: World Economic Forum, 2008. 181 p.

² Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: Постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2006 № 1834. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-п#Text> (дата звернення: 04.11.2025).

³ Про підготовку та проведення Року гендерної рівності : Постанова Каб. Міністрів України від 16.05.2007 № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2007-п#Text> (дата звернення: 04.11.2025).

⁴ Про заходи щодо реалізації в 2007 році Стратегії подолання бідності : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 31.01.2007 № 25-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/25-2007-р#Text> (дата звернення: 04.11.2025).

започаткувало ініціативи з професійного перенавчання жінок, які втратили роботу, та підтримки жінок-підприємниць у малому бізнесі.

У цей же період помітно активізувалося громадянське суспільство. Різноманітні громадські організації започаткували низку масштабних проєктів — від створення системи кризових центрів для жертв домашнього насильства до розробки навчальних програм із гендерної освіти для шкіл і ВНЗ. За підтримки міжнародних донорів проводилися щорічні акції, що привертали увагу ЗМІ та формували нову культуру обговорення теми прав жінок¹.

Позитивним аспектом епохи Ющенка стало поступове руйнування мовчазної соціальної згоди щодо дискримінації. У суспільстві зростала кількість публічних жінок — політикинь, науковиць, журналісток, громадських діячок. З'являлися перші медіакампанії, спрямовані на подолання стереотипів, заохочення жіночого лідерства, а також дослідження з гендерної тематики у вищій школі².

У цей період активно діяли громадські об'єднання, які реалізовували програми з протидії домашньому насильству, підвищення правової обізнаності жінок і розвитку лідерства. Завдяки їхній діяльності тема насильства в сім'ї перестала бути табуованою: у суспільстві з'явилися перші гарячі лінії, кризові центри, почали впроваджуватися тренінги для працівників поліції та соціальних служб³. Проте держава здебільшого перекладала цю роботу на плечі громадського сектору, не створивши стабільної системи державного захисту постраждалих.

¹ Марші 8 Березня: винайдення феміністичної традиції. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/marshi-8-bereznya-vinaydennya-feministichnoi-traditsii-134428.html> (дата звернення: 04.11.2025).

² Інтерв'ю з Тамарою Злобіною про популяризацію фемінізму і гендерний розпад. Гендер в деталях. URL: https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/tamara-zlobina-pro-hendernyi-rozpad.html?fbclid=IwZXh0bG9hZWMTEAR1OZ_tUHgqh5p3x6jD-yTq0VnhtDSwQ8vR-qxKCFDpr716qFevfNz1OcCc_aem_AdqIpF_HOUu_fWfjKX6Mp8h2fdwy9NUhFRegGzV2J5lvAKzs59J7BuKt6U9dUxtZL3QTAieccCveaCBSuqm9C6hk#_ftn3 (дата звернення: 04.11.2025).

³ Левченко К. Б. Жінки в органах внутрішніх справ України. Київ: Телесик, 2008. 55 с.

Економічна ситуація в Україні у 2004–2014 роках також мала безпосередній вплив на становище жінок. Тривала трансформаційна криза, зростання безробіття, тінізація економіки й масштабна трудова міграція призводили до фемінізації бідності¹. Значна частина українок була змушена виїжджати на заробітки за кордон, переважно до Італії, Польщі, Чехії, що створювало нові соціальні проблеми — розлуку з дітьми, нестачу соціальних гарантій і правову незахищеність за кордоном². У самій Україні жінки залишалися переважно у низькооплачуваних сферах — освіті, медицині, культурі, соціальних послугах. Гендерний розрив у заробітній платі коливався від 25 до 30 %, особливо у приватному секторі³.

Попри це, у другій половині 2000-х років спостерігалось поступове зростання участі жінок у громадсько-політичних процесах. Зокрема, у місцевих радах частка жінок сягнула близько 43 %, у медіапросторі активізувалися публічні дебати щодо квотування представництва жінок у владі⁴. Міністерство праці та соціальної політики розробляло державні програми забезпечення рівних прав, а при обласних адміністраціях почали діяти координатори з питань гендерної політики.

Період президентства Віктора Януковича (2010–2014) став складним і суперечливим етапом у розвитку системи захисту прав жінок в Україні. Якщо за часів Віктора Ющенка гендерна політика переживала фазу активного становлення, то початок 2010-х років характеризувався її поступовою маргіналізацією, формалізацією діяльності відповідних структур і зміщенням пріоритетів державної політики у бік адміністративної централізації та економічного прагматизму.

¹ Ларсон П., Аксьонова О., Ларсон С. Жінки та чоловіки на ринку праці України. Порівняльне дослідження України та ЄС». Київ: Компанія ВАІТЕ, 2011. 32 с.

² Амджадін Л. М. та ін. Гендерні перетворення в Україні. Київ: АДЕФ-Україна, 2007. С. 76-117.

³ Там само. С. 76-117.

⁴ ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи. static.rada.gov.ua. URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl5/par_sl/sl2111206.htm (дата звернення: 05.11.2025).

Після приходу до влади нової політичної команди було ліквідовано низку органів, що координували реалізацію гендерної політики. У 2010 році Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту було реорганізовано, а питання рівних прав і можливостей жінок і чоловіків втратило статус окремого напрямку в державному управлінні¹. Це спричинило значний кадровий і організаційний розрив у системі реалізації політики гендерної рівності. Відсутність відповідального органу на центральному рівні фактично зупинила виконання Державної програми утвердження гендерної рівності, термін дії якої завершувався у 2010 році.

На нормативному рівні цей період не відзначився прийняттям нових комплексних актів у сфері прав жінок. Попри це, у 2011–2012 роках уряд декларував наміри адаптувати українське законодавство до європейських стандартів у межах Угоди про асоціацію з ЄС. У рамках цього процесу було проведено окремі експертні обговорення та підготовлено проєкти законів, що стосувалися боротьби з дискримінацією, у тому числі за ознакою статі². Проте більшість із них не отримала політичної підтримки або залишалася на стадії рекомендацій.

Особливо показовим стало те, що в цей період держава уникала відкритого використання терміну “гендер”, замінюючи його більш нейтральними або традиційними формулюваннями — “рівність жінок і чоловіків”, “підтримка сім'ї та материнства”. Така лексична обережність була наслідком політичної кон'юнктури: влада прагнула уникнути звинувачень у “пропаганді гендерних ідеологій”, що лунали з боку консервативних релігійних і проросійських середовищ. Таким чином, дискурс гендерної рівності поступово заміщувався

¹ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 : станом на 21 січ. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text> (дата звернення: 05.11.2025).

² Марценюк Т. Жінки в українській політиці : виклики і перспективи змін. Київ : Міжнар. центр перспект. дослідж., 2015. 36 с.

риторикою “традиційних сімейних цінностей”, що позбавляло його політичної ваги.

Паралельно спостерігалось посилення соціально-економічної нерівності. Рівень жіночої зайнятості знижувався, особливо серед жінок старших вікових груп і мешканок сільської місцевості. За даними Державної служби статистики, у 2012 році середня заробітна плата жінок становила близько 78 % від заробітної плати чоловіків, що свідчило про стабільне збереження гендерного розриву в оплаті праці¹. У цей же час соціальні гарантії матерям-одиначкам і багатодітним жінкам скорочувалися через економічні обмеження, а державна політика все частіше перекладала відповідальність за догляд за дітьми та престарілими родичами на сім'ю, тобто фактично на жінок.

Проте навіть у цих умовах громадський сектор залишався активним. Продовжували проводитися інформаційні кампанії проти домашнього насильства. Саме в цей час розпочалося активне просування ідеї ратифікації Стамбульської конвенції Ради Європи, хоча уряд Януковича відкладав це питання, вважаючи його політично “чутливим”².

Попри відсутність реформаторських ініціатив з боку держави, у цей період відбулося поступове накопичення експертного потенціалу у сфері гендерної аналітики. У провідних університетах — зокрема в Національному університеті “Києво-Могилянська академія”, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, Львівському національному університеті ім. І. Франка — активно розвивалися програми гендерних студій, проводилися наукові

¹ Середньомісячна заробітна плата жінок та чоловіків за видами економічної діяльності у 2012 році. ukrstat.gov.ua/. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/gdn/Szp_ed/Szp_ed_u/Szp_ed_2012_u.htm (дата звернення: 05.11.2025).

² Стамбульська конвенція й Україна: часова лінія. Jurfem. URL: <https://jurfem.com.ua/stambulskakonventsija-chasova-liniia/> (дата звернення: 05.11.2025).

конференції та публікувалися дослідження, які закладали основу сучасної української гендерної історіографії¹.

Наприкінці правління Януковича, у 2013 році, на тлі зростаючої політичної напруги, суспільна увага до прав жінок знову зросла, але вже в контексті загальних прав людини. Саме жінки стали помітними учасницями протестного руху — від активісток Майдану до волонтерок і журналісток, які документували порушення прав громадян. Цей досвід мав величезне значення: він показав, що, попри структурну нерівність і брак політичних можливостей, жінки здатні бути повноцінними суб'єктами громадянського спротиву.

Таким чином, період правління Віктора Януковича став часом контрастів: формального збереження законодавчих основ гендерної політики при фактичному згортанні її реалізації. Права жінок опинилися не стільки в руках держави, скільки в руках самих жінок, котрі поступово перебирали на себе функції захисту, освіти й солідарності — процес, що став фундаментом для гендерних перетворень у постреволуційний час.

Символічно, що саме наприкінці цього десятиріччя, у 2013 році, українки масово взяли участь у протестних акціях Революції гідності². Хоча цей період виходить за часові рамки 2004–2014 рр., його передумови формувалися саме у попередні роки — коли жінки здобували досвід громадської діяльності, організації спільнот і відстоювання власних прав. Саме завдяки цим попереднім змінам участь жінок у подіях Євромайдану стала настільки помітною та усвідомленою³.

¹ Пастушок А., Марценюк Т. Гендерні студії в Україні: довгий шлях від 90-х до сьогодні / Gender Studies in Ukraine: long way from 90s to today. Феминистские транслокальности. URL: <https://feminisms.co/zine/gender-studies-in-ukraine#!/tab/256816496-1> (дата звернення: 05.11.2025).

² Почтаренко Я., Кобенко А. Жінки Майдану: від медичної допомоги до захисту барикад. Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/21309/> (дата звернення: 05.11.2025).

³ Hrytsenko H. Five Years after Euromaidan: Feminist Outcomes from 2014–2019. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/five-years-after-euromaidan-feminist-outcomes-from-2014-2019.html> (date of access: 05.11.2025).

Таким чином, період 2004–2014 років став важливим етапом у становленні державної політики України у сфері забезпечення прав жінок і гендерної рівності. Саме в цей час відбулося поступове закріплення правових, інституційних і суспільних основ, які надалі визначили напрям розвитку українського суспільства в контексті рівних можливостей для чоловіків і жінок. Прийняття низки нормативно-правових актів, державних програм і стратегій, що регулювали питання гендерної рівності, засвідчило готовність держави перейти від декларацій до системної реалізації принципів недискримінації.

Важливим здобутком цього десятиліття стало те, що гендерна проблематика почала сприйматися не лише як соціальна, а й як політична та економічна категорія, безпосередньо пов'язана зі сталим розвитком держави. Зміцнення міжнародних контактів, активна співпраця з ООН, Радою Європи, ОБСЄ та іншими структурами сприяли формуванню нової державної політики, орієнтованої на європейські стандарти. У цей період з'явилися механізми контролю за дотриманням гендерної рівності у сфері державного управління, освіти та трудових відносин, почала розвиватися система інституцій, що опікувалися правами жінок.

Однак попри певні досягнення, практична реалізація законодавчих норм залишалася обмеженою. Гендерна нерівність продовжувала проявлятися у вигляді розриву в оплаті праці, недостатнього представництва жінок у політичному житті, на керівних посадах та у сфері безпеки. Значною проблемою залишалося домашнє насильство, що часто не мало належного правового реагування. Тобто, правове поле почало формуватися, проте його імплементація потребувала глибших інституційних і культурних змін.

Особливого значення набув 2013–2014 рік, коли події Революції Гідності виявили активну роль жінок у суспільно-політичних процесах. Участь жінок у протестному русі, волонтерстві, організаційній та медичній допомозі засвідчила їхню здатність до лідерства, громадянської відповідальності та самостійного

прийняття рішень. Цей період став символічним переходом від патерналістського бачення ролі жінки до усвідомлення її як рівноправного суб'єкта суспільних перетворень.

Отже, десятиліття 2004–2014 років можна охарактеризувати як час поступового, але принципового зламу у сфері забезпечення прав жінок в Україні. Воно заклало фундамент для подальших реформ, дало поштовх для розбудови інституційної системи гендерної рівності й сприяло формуванню нового громадянського бачення ролі жінки у політиці, економіці та суспільстві. Хоча виклики залишалися суттєвими, саме цей період підготував основу для подальшої еволюції державної гендерної політики та посилення участі жінок у всіх сферах життя країни.

3.2. Захищеність жінок під час Революції Гідності та після неї

Період Революції Гідності (листопад 2013 — лютий 2014 рр.) та подальші події, пов'язані з російською агресією, стали важливими чинниками у трансформації суспільно-політичного дискурсу щодо становища та захищеності жінок в Україні. Саме цей історичний етап позначився глибокими змінами у сприйнятті гендерних ролей, посиленням громадянської активності жінок і переосмисленням державної політики щодо гендерних питань.

Революція Гідності стала переломним моментом не лише для політичного розвитку держави, а й для усвідомлення ролі жінки як активного учасника соціальних і політичних процесів. Участь жінок у протестному русі мала багатовимірний характер: вони виступали як організаторки, координаторки, журналістки, волонтерки, медики, юристки, громадські діячки, що забезпечували життєдіяльність Майдану. Особливого значення набуло

створення низки жіночих ініціатив, зокрема «Жіночої сотні Майдану» та неформальних волонтерських мереж, які не лише підтримували учасників протестів, але й формували простір солідарності між жінками¹.

Ці процеси засвідчили зрушення від традиційного патріархального уявлення про жінку як «берегиню дому» до розуміння її як громадянки, здатної до активної участі у захисті демократичних цінностей. Фемінна участь у Революції Гідності набрала нового, символічного значення: вона стала свідченням того, що боротьба за свободу та права людини не може бути монополією жодної статі. У цьому сенсі Майдан став своєрідним простором емансипації, де жінки заявили про себе як про рівноправних суб'єктів політичного процесу.

Водночас, умови перебування жінок на Майдані виявили значні прогалини у сфері забезпечення їхньої безпеки та правового захисту. Нерідко жінки стикалися з прихованими формами дискримінації, недооцінюванням їхньої ролі або небажанням суспільства сприймати їх як повноцінних учасниць політичних подій. Попри це, саме досвід Революції Гідності створив підґрунтя для подальшого посилення жіночої участі у громадському та політичному житті

Після Революції Гідності розпочався новий етап у розвитку державної політики щодо прав жінок, який був зумовлений одночасно двома чинниками: демократизацією суспільства та зовнішньою агресією. Початок війни на сході України у 2014 році призвів до істотного ускладнення соціальної ситуації, зокрема до збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, зростання рівня домашнього насильства, торгівлі людьми та соціальної вразливості жінок². У цих умовах держава та громадянське суспільство були змушені виробити нові механізми забезпечення гендерної безпеки.

¹ Марценюк Т. О. Жінки у надзвичайних умовах: "жіночі сотні" на Майдані та "невидимий батальйон" на Донбасі// Стан сингулярності : соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. 2017. Розділ 3.4. С. 117-130.

² Берлінська М., Марценюк Т., Квіт А., Гриценко Г. "Невидимий батальйон": участь жінок у військових діях в АТО: (соціологічне дослідження). Київ: НаУКМА, 2015. 89 с.

Важливим елементом цього процесу стала активізація жіночих правозахисних організацій. Ці структури відіграли ключову роль у документуванні випадків насильства щодо жінок у зоні бойових дій, наданні юридичної та психологічної допомоги постраждалим, а також у лобіюванні законодавчих змін

Суттєвою рисою постмайданного періоду стало також зростання участі жінок у секторах безпеки та оборони. Якщо до 2014 року військова служба жінок розглядалася переважно як допоміжна, то після початку війни вони дедалі частіше займали бойові та командні посади¹.

Разом із тим, суспільство стикнулося з проблемою посттравматичного досвіду жінок, які брали участь у бойових діях або були змушені залишити свої домівки через війну. Відсутність належної системи психологічної підтримки, а також соціальні упередження створювали додаткові виклики для їхньої адаптації. У відповідь на це поступово почали формуватися жіночі ветеранські спільноти, які не лише надавали підтримку одна одній, а й виступали адвокатами інтересів жінок-ветеранок².

Таким чином, Революція Гідності та події, що її супроводжували, стали каталізатором глибоких трансформацій у сфері прав жінок в Україні. Вони стимулювали переосмислення ролі жінки у суспільстві, активізували розвиток інститутів громадянського суспільства та започаткували процес формування нової державної політики, спрямованої на утвердження принципів рівності, безпеки та гідності. У цьому контексті саме участь жінок у подіях 2013–2014 років та їхня діяльність у постмайданний період стали одним із ключових чинників демократичних перетворень в українському суспільстві.

¹ Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави. Київ: Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2020. 62 с.

² Жіночий ветеранський рух. URL: <https://uwvm.org.ua/uk/> (дата звернення: 08.11.2025).

Період президентства Петра Порошенка (2014–2019 рр.) позначився суттєвим посиленням уваги до питань забезпечення прав жінок, зокрема в контексті реформ, євроінтеграційного курсу України та необхідності реагування на виклики, пов'язані з війною на сході країни. Саме в цей час відбулося інституційне закріплення гендерного підходу в державній політиці, розширення участі жінок у суспільному житті, а також поступове формування культури рівності можливостей у різних сферах.

Одним із ключових факторів, що вплинув на становище жінок у період каденції Порошенка, стало продовження європейського курсу, який вимагав гармонізації українського законодавства зі стандартами Європейського Союзу. У цьому контексті питання гендерної рівності розглядалося не лише як соціальний чи моральний аспект, а як структурна вимога модернізації держави. Було розроблено низку нормативних документів, спрямованих на імплементацію міжнародних принципів рівних прав і можливостей.

У 2017 році ухвалено Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»¹, який закріпив нову систему реагування на випадки насильства в сім'ї, визначив правові механізми захисту постраждалих та створив інституційні підвалини для міжвідомчої координації дій. Цей закон вперше у вітчизняному правовому полі визнав поняття «гендерно зумовленого насильства» і наблизив українське законодавство до положень Стамбульської конвенції.

Паралельно з цим Україна в період 2016–2018 років активно працювала над імплементацією Національного плану дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека»². Цей документ визначав стратегічні напрямки залучення жінок до процесів миротворення, розбудови миру та

¹ Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

² Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р : станом на 5 верес. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-p#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

забезпечення безпеки, а також передбачав захист жінок у конфліктних зонах і реінтеграцію жінок-військовослужбовиць. Це стало важливим кроком у визнанні того, що жінки не лише потребують захисту в умовах війни, але й є активними суб'єктами безпекової політики.

Варто також відзначити, що за президентства Порошенка розпочалася системна робота зі створення інституту Урядового уповноваженого з питань гендерної політики (посаду запроваджено 2017 року), що стало інструментом інтеграції гендерного підходу у всі державні програми та стратегії¹. Цей інститут мав забезпечити координацію між центральними органами виконавчої влади та громадськими організаціями, сприяючи впровадженню практик гендерного мейнстрімінгу в державному управлінні.

Суттєво розширилася присутність жінок у секторі оборони та безпеки. У 2016–2018 рр. було скасовано обмеження на військові посади для жінок, що дозволило їм обіймати бойові та командні посади нарівні з чоловіками. Згідно з даними Міністерства оборони, до кінця каденції Порошенка кількість жінок у Збройних силах перевищила 25 тисяч, що становило приблизно 10% особового складу². Це не лише свідчило про трансформацію гендерних уявлень у військовій сфері, а й означало офіційне визнання внеску жінок у захист держави.

Паралельно спостерігалось зростання участі жінок у політиці. Хоча гендерний паритет у парламенті залишався далеким від європейських стандартів, запровадження квотного принципу у виборчому законодавстві дало перші результати. У 2015 році під час місцевих виборів застосування 30% квоти для представництва однієї статі дозволило збільшити кількість жінок у

¹ Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Каб. Міністрів України від 07.06.2017 № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-п#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

² Рівні умови та посади: що зміниться для жінок в армії - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45434553> (дата звернення: 08.11.2025).

місцевих радах¹. Цей крок став основою для подальшого розвитку жіночого політичного лідерства.

Окремо слід згадати роль громадських і правозахисних організацій, які у цей період стали вагомими учасниками державного діалогу з питань прав жінок. Вони здійснювали експертну підтримку урядових рішень, проводили інформаційні кампанії проти насильства та дискримінації, просували ідеї гендерної рівності на всіх рівнях суспільного життя.

Попри прогресивні зрушення, період 2014–2019 рр. не був позбавлений викликів. Однією з головних проблем залишалася розрив між нормативними гарантіями та їх практичним втіленням. Жінки, особливо у сільській місцевості та прифронтових регіонах, продовжували стикатися з обмеженим доступом до правосуддя, недостатнім захистом від домашнього насильства та дискримінацією на ринку праці². Війна посилювала соціальну вразливість, особливо серед внутрішньо переміщених осіб, переважну частину яких становили саме жінки з дітьми.

Таким чином, доба Петра Порошенка стала періодом інституційного закріплення гендерної політики, поглиблення інтеграції європейських стандартів рівності прав і можливостей та формування нової суспільної чутливості до питань жіночої участі й безпеки. Попри збереження низки структурних проблем, саме цей етап став переломним у переході від декларативного визнання прав жінок до реального впровадження механізмів їх забезпечення в державній політиці та суспільній практиці.

Період президентства Володимира Зеленського до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну (2019–2022 рр.) став етапом поступової інституційної зрілості державної політики у сфері забезпечення

¹ Звіт про місцеві вибори в Україні 2015 року. Міжнар. фундація вибор. систем, 2015. 14 с.

² Yefanova I., Martsenyuk T. GENDER INEQUALITY IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE IN INFORMATION TECHNOLOGIES// Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology. 2017. Vol. 8. P. 10–16

прав жінок. Цей період характеризувався поєднанням продовження реформ, започаткованих у попередні роки, з новими соціально-політичними викликами, серед яких — потреба у зміцненні демократичних інститутів, модернізації державного управління та адаптації національного законодавства до міжнародних норм, насамперед європейських. Важливою рисою цієї доби стало поступове перетворення гендерної рівності з декларативної цінності на інтегральний принцип державної політики.

Одним із ключових досягнень цього періоду стало підписання Президентом України у вересні 2019 року Указу №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», яким Україна офіційно підтвердила свою відданість реалізації Глобальних цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 5 — «забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат»¹. У межах цього документу гендерна політика розглядалася як наскрізна складова соціально-економічних і культурних перетворень, що охоплює рівний доступ жінок і чоловіків до економічних ресурсів, освіти, управління та політики.

Водночас одним із найбільш значущих кроків у сфері захисту прав жінок стало ухвалення рішення про приєднання України до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству, відомої як Стамбульська конвенція². Попри те що процес її ратифікації відбувся вже у 2022 році, підготовча робота тривала саме у період до початку повномасштабного вторгнення. Уряд і парламент за ініціативи Президента Зеленського проводили консультації з міжнародними партнерами, правозахисниками та релігійними громадами з метою створення правових і суспільних передумов для ратифікації. Цей процес засвідчив політичну

¹ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

² Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

готовність держави перейти від декларацій до міжнародно визнаних зобов'язань у сфері протидії гендерному насильству.

За президентства Зеленського активізувалася робота інституцій, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері рівних прав і можливостей. Урядовий уповноважений з питань гендерної політики (на той час Катерина Левченко) продовжував координувати державні та регіональні програми, спрямовані на впровадження гендерного мейнстримінгу у всі сфери діяльності органів влади. Прийняття низки урядових стратегій, зокрема Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2020 рік (Указ Президента №203/2020), сприяло інтеграції гендерної тематики у безпековий сектор¹. У цьому контексті було зміцнено участь жінок у структурах оборони, поліції, дипломатії, а також у миротворчих ініціативах.

Значна увага приділялася темі економічного розширення можливостей жінок. Під егідою Міністерства соціальної політики реалізовувалися програми підтримки жіночого підприємництва, розвитку цифрових навичок та зайнятості жінок у технологічних і креативних секторах². Важливо, що у цей період відбувалося поступове подолання стереотипів щодо «чоловічих» і «жіночих» професій, що стало результатом як державних освітніх ініціатив, так і активності громадських організацій.

Політична участь жінок також продовжувала зростати. Вибори 2019 року до Верховної Ради вперше відбулися із зобов'язуючою нормою щодо гендерних квот — не менше 40% представників кожної статі у партійних списках³. Це дозволило збільшити представництво жінок у парламенті до рекордного для

¹ Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна - НАТО на 2020 рік: Указ Президента України від 26.05.2020 № 203/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/2020#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

² Національний день дівчат технологіях: можливість побачити світ технологій “зсередини”. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/news/natsionalniy-den-divchat-tehnologiyah-mozhlyvist-pobachiti-svit-tehnologiy-zseredini.html> (дата звернення: 08.11.2025).

³ Виборчий кодекс України : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

України рівня — близько 21%¹. Серед депутаток нового скликання з'явилася помітна група жінок, які активно просували реформи у сферах прав людини, охорони здоров'я, освіти та цифрової політики.

Показовим стало й те, що президент Зеленський неодноразово підкреслював необхідність залучення жінок до процесів прийняття рішень у державному управлінні. У його адміністрації, на відміну від попередніх каденцій, з'явилося більше жінок на керівних посадах — зокрема у сферах міжнародних відносин, комунікацій і соціальної політики. Це відображало загальну тенденцію до «нормалізації» участі жінок у високих політичних і адміністративних структурах.

Разом із тим період 2019–2021 рр. позначився і певними проблемами. Незважаючи на інституційні зрушення, у суспільстві продовжувала існувати значна толерантність до сексизму в медіа, рекламі та публічному просторі. Заяви Міністерства внутрішніх справ свідчили про збереження високого рівня домашнього насильства, зокрема під час карантину, спричиненого пандемією COVID-19². Саме пандемія стала каталізатором дискусії про соціальну вразливість жінок, які у більшості випадків несли основне навантаження догляду за дітьми та літніми людьми, що актуалізувало потребу у соціальній підтримці та реформуванні системи зайнятості.

У цей час також розвивалися правозахисні та феміністичні ініціативи, що посилили публічну видимість теми рівності. Акції «Марш жінок», проекти «HeForShe», «Феміністична майстерня» та інші впливали на громадський

¹ Успіх жінок на позачергових парламентських виборах: про що свідчать результати? Z M I N A . URL: https://zmina.info/articles/uspikh_zhinok_na_pozachergovih_parlamentskih_viborah_pro_shho_govorjati_rezultati/ (дата звернення: 08.11.2025).

² З початку року поліцейські притягнули до адміністративної відповідальності 34 тисячі осіб за вчинення домашнього насильства. Національна поліція України. URL: <https://npu.gov.ua/news/z-pochatku-roku-politseyski-prityagnuli-do-administrativnoi-vidpovidalnosti-34-tisyachi-osib-za-vchinennya-domashnogo-nasilstva> (дата звернення: 08.11.2025).

дискурс, стимулюючи ширше розуміння гендерної справедливості та прав людини як невід'ємних складових демократичного суспільства¹.

Період президентства Володимира Зеленського до лютого 2022 року можна охарактеризувати як час поступового інституційного зміцнення системи забезпечення прав жінок. Хоча глибина трансформацій залишалася обмеженою соціально-економічними викликами, було закладено важливі підвалини для подальшої європейської інтеграції в цій сфері. Саме у цей час Україна вперше підійшла до межі повного міжнародного визнання своєї відданості принципам гендерної рівності, що стало одним із морально-політичних маркерів її цивілізаційного вибору перед початком великої війни.

Загалом період, що охоплює Революцію Гідності та подальші роки правління президентів Петра Порошенка й Володимира Зеленського, став одним із ключових у сучасній історії становлення прав жінок в Україні. Саме цей етап позначився переходом від формального декларування рівності до більш глибокого усвідомлення гендерних питань як складової демократичного розвитку, національної безпеки та європейської інтеграції держави.

Події Революції Гідності продемонстрували безпрецедентну активність жінок у суспільно-політичному житті. Українки брали участь у протестних акціях, виконували організаційні, медичні, інформаційні та волонтерські функції, що показало новий рівень громадянської свідомості та готовності жінок бути рушійною силою суспільних змін. Цей досвід став потужним імпульсом для переосмислення їхньої ролі не лише як учасниць, а й як суб'єктів політичного процесу, що здатні впливати на прийняття рішень. Революція Гідності сприяла тому, що питання гендерної рівності почали сприйматися в Україні як питання національної гідності, прав людини і демократії.

У період каденції Петра Порошенка значного розвитку зазнало інституційне забезпечення прав жінок. Було створено низку координаційних механізмів,

¹ Марш Жінок. URL: <https://marshzhinok.com.ua/> (дата звернення: 08.11.2025).

запроваджено посаду урядового уповноваженого з питань гендерної політики, активізувалася співпраця з міжнародними організаціями — зокрема, з ООН Жінки, Радою Європи та ЄС. Важливим кроком стало підписання у 2017 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка закріпила зобов'язання держави щодо забезпечення рівних прав і можливостей. Також розпочався системний перегляд законодавства у сфері протидії домашньому насильству, що завершився ухваленням важливих нормативних актів. Водночас тривала й суспільна трансформація — жінки дедалі частіше займали керівні посади, брали участь у місцевому самоврядуванні, політичних партіях, медіа та бізнесі.

Період президентства Володимира Зеленського до початку повномасштабного вторгнення 2022 року відзначився подальшим розвитком гендерної політики в контексті реформування державного управління. Україна почала активніше імплементувати міжнародні стандарти, зокрема положення Стамбульської конвенції, ратифікація якої у 2022 році стала історичним кроком у боротьбі з насильством щодо жінок. Продовжувалася інтеграція принципів гендерної рівності у сферу освіти, безпеки, оборони, а також у державну службу. Підтримка жінок-військовослужбовиць, розвиток програм протидії дискримінації та активізація жіночого підприємництва свідчили про поступове утвердження рівноправної участі жінок у суспільному житті.

Отже, цей період став періодом консолідації досягнень, які Україна виборола впродовж попередніх десятиліть. Якщо Революція Гідності заклала моральні та ціннісні основи нового бачення ролі жінки, то подальші роки позначилися зміцненням правових механізмів і поступовим утвердженням реальних практик гендерної рівності. Водночас залишаються виклики — нерівність в оплаті праці, низьке представництво жінок у політичних структурах вищого рівня, а також поширені прояви гендерних стереотипів. Проте загальна тенденція розвитку свідчить про незворотність процесу: українське суспільство впевнено рухається у напрямку європейських стандартів

прав людини, де жінка посідає не периферійне, а центральне місце у формуванні майбутнього демократичної держави.

Висновки

Підсумовуючи розвиток забезпечення прав жінок в Україні у XXI столітті, можна стверджувати, що цей період став епохою поступової, але принципової трансформації гендерної політики від декларативних гасел до реальної правової та інституційної системи, спрямованої на досягнення рівності. На відміну від 1990-х, коли питання жіночих прав розглядалося переважно в соціальному контексті, у XXI столітті воно набуло політичного, економічного та культурного вимірів, ставши частиною загальної європейської траєкторії розвитку держави.

Період 2004–2014 років позначився закріпленням правових основ гендерної політики, її поступовою інституціоналізацією та розширенням міжнародних контактів. Прийняття базових законів, урядових програм і державних стратегій, участь у міжнародних ініціативах, таких як Пекінська платформа дій, стало підґрунтям для формування державного бачення рівності як складової сталого розвитку. Саме в цей час з'явилися перші механізми реалізації державної гендерної політики, почали функціонувати відповідні структурні підрозділи у міністерствах і відомствах. Хоча соціальна нерівність залишалася суттєвою, Україна вийшла на рівень, коли питання прав жінок перестали бути периферійними.

Революція Гідності 2013–2014 років стала переломним моментом не лише у політичному, але й у ціннісному вимірі. Участь жінок у протестному русі, волонтерських ініціативах, медичному забезпеченні, інформаційній діяльності засвідчила формування нового типу громадянської активності — усвідомленої, рівноправної, національно орієнтованої. Саме після цих подій розпочалося

глибше переосмислення ролі жінки як активної суб'єктки суспільного життя, що привело до подальших реформ у правовій і політичній сферах.

Каденція Петра Порошенка стала періодом поступового зміцнення міжнародних позицій України в контексті гендерної рівності. Активна співпраця з Європейським Союзом, ухвалення Національного плану дій із виконання Резолюції Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека», розвиток програм протидії гендерно зумовленому насильству, створення інституційної основи для гендерного мейнстрімінгу — все це засвідчувало перехід від формальних декларацій до структурної політики. Попри об'єктивні труднощі, пов'язані з війною на Донбасі, соціальними викликами та економічними кризами, цей період заклав основу для подальшої інтеграції України в систему міжнародних стандартів гендерної рівності.

Період президентства Володимира Зеленського до початку повномасштабного вторгнення став новим етапом у розвитку державної політики щодо прав жінок. Було посилено інституційну координацію гендерної політики, розширено програми підтримки жіночого підприємництва, запроваджено механізми гендерного аудиту в органах влади, підготовлено нормативну базу для ратифікації Стамбульської конвенції. Принципово важливим став акцент на включенні жінок у сектор безпеки та оборони, що не лише відповідало міжнародним зобов'язанням України, але й відображало реальні суспільні зміни.

На початку XXI століття відбувся якісний зсув у суспільному сприйнятті жіночих прав. Якщо у 1990-х домінували уявлення про «захист жінки» як соціально вразливої групи, то у 2010–2020-х формується розуміння жінки як рівноправної учасниці політичного, економічного і культурного процесу. Це проявилось у поступовому збільшенні жіночого представництва в парламенті, уряді, місцевих органах влади, громадському секторі. Зросла також роль

феміністичних і правозахисних організацій, які стали активними партнерами держави у розробці стратегій і законодавчих ініціатив.

Водночас розвиток прав жінок супроводжувався низкою системних проблем, що зберігалися протягом усього періоду. Серед них — нерівна оплата праці, обмежений доступ до управлінських посад, поширення стереотипів у медіа, недостатній рівень правової культури у сфері протидії домашньому насильству. Незважаючи на формальну рівність, жінки часто залишалися вразливими у соціально-економічному плані, особливо в умовах криз, пандемії COVID-19 і початку воєнних дій.

Попри це, еволюція української політики у сфері забезпечення прав жінок у XXI столітті засвідчує стале поступальне зростання. Україна продемонструвала готовність дотримуватися міжнародних стандартів, приєдналася до ключових конвенцій і стратегій, сформувала мережу інституційної взаємодії між державою, громадянським суспільством і міжнародними партнерами. Гендерна рівність поступово перетворюється на один із базових критеріїв європейської інтеграції, а українське суспільство — на простір, де права жінок стають не лише юридичною нормою, але й складовою демократичної культури.

Таким чином, у XXI столітті Україна пройшла шлях від часткового визнання гендерної проблематики до її системного впровадження у всі сфери державного управління. Попереду залишається потреба у поглибленні практичної реалізації рівності, подоланні соціально-культурних бар'єрів та забезпеченні реальної участі жінок у виробленні політичних рішень. Але вже сьогодні можна стверджувати, що боротьба українських жінок за рівні права вийшла за межі вузько феміністичного руху й перетворилася на невід'ємний елемент національної ідентичності, громадянської зрілості та європейського розвитку держави.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна ствердити, що тридцятирічний шлях розвитку гендерної рівності та утвердження прав жінок є складною, багатоплановою і водночас закономірною складовою загального процесу формування української державності, громадянського суспільства та демократичних інститутів. Від перших років незалежності і до початку повномасштабної війни 2022 року Україна пройшла еволюцію від декларативного закріплення рівних прав до спроб практичної реалізації гендерної політики, поступово наближаючись до міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Період 1990-х років став базовим етапом інституційного та законодавчого оформлення рівності жінок і чоловіків. У цей час закладалися нормативно-правові основи гендерної політики, серед яких ключове значення мали Конституція України 1996 року, Кримінальний і Цивільний кодекси, закони «Про оплату праці», «Про колективні договори і угоди», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та інші. Ці документи визначили правову рамку, що гарантувала жінкам рівні можливості у сфері праці, освіти, соціального захисту та участі у політичному житті. Однак реалізація цих принципів залишалася обмеженою через економічну нестабільність, низьку ефективність правових механізмів і традиційну патріархальність суспільних відносин. Саме цей період заклав підвалини подальших перетворень, поєднавши радянський правовий спадок із новими демократичними орієнтирами.

Початок 2000-х років позначився поступовою активізацією громадського та політичного життя жінок. Розвивалися жіночі громадські організації, які відіграли важливу роль у просуванні ідей гендерної рівності, розробці національних стратегій і програм, а також у формуванні нового типу громадянської участі жінок. Саме в цей час почала зміцнюватися співпраця держави з міжнародними організаціями, зокрема ООН, ОБСЄ, Радою Європи,

завдяки чому Україна поступово включалася у світовий дискурс гендерної політики.

Період 2004–2014 років в історії становлення прав жінок в Україні став одним із найскладніших і водночас найдинамічніших етапів, що поєднав у собі спроби інституційного розвитку гендерної політики з глибокими соціально-політичними кризами. Саме в цей час поступово визрівала нова якість жіночого громадянського та політичного активізму, що згодом визначила напрямок розвитку країни в бік демократизації та європейських цінностей. Цей десятирічний відтинок не можна розглядати лише як етап розвитку законодавства — він став періодом формування соціальної свідомості, переосмислення ролі жінки у суспільстві, політиці, економіці та культурі.

Початок цього періоду збігся з правлінням Віктора Ющенка, після подій Помаранчевої революції 2004 року. Саме тоді у суспільному дискурсі почали набувати сили ідеї демократизації, громадянської відповідальності та рівності, у тому числі гендерної. Уряд Ющенка вперше на державному рівні визнав необхідність інтеграції гендерного підходу у всі сфери суспільного життя. Було розроблено низку нормативних документів, що мали на меті реалізацію принципів рівності, а також створено інституційні механізми моніторингу дотримання прав жінок. У 2005 році Президент підписав Указ № 1135/2005 «Про вдосконалення роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який заклав основу для формування державної політики гендерної рівності.

Однак попри формальні досягнення, становище жінок залишалося неоднозначним. Економічні проблеми, які загострилися після 2008 року, сприяли зростанню безробіття серед жінок, особливо у промислових регіонах і сільській місцевості. Соціологічні дослідження того часу фіксували стабільну тенденцію до «фемінізації бідності» — явища, коли жінки частіше опинялися у сфері низькооплачуваної праці, мали менше можливостей для кар'єрного росту

й гірший доступ до ресурсів соціального захисту. У політиці ситуація також залишалася проблемною: частка жінок у Верховній Раді у 2006–2012 роках не перевищувала 8–10%, а більшість політичних партій розглядали гендерну рівність радше як декларативне гасло, ніж як реальний напрям діяльності.

На початку другого десятиліття XXI століття, під час правління Віктора Януковича, спостерігалось певне згортання гендерної політики на державному рівні. Було ліквідовано окремі структурні підрозділи, що займалися питаннями рівності, скорочено фінансування профільних програм, а у публічному дискурсі переважали консервативні наративи, які відновлювали патріархальні уявлення про «традиційні ролі» жінок у сім'ї та суспільстві. Попри це, саме в цей період активізувалися громадські ініціативи, які поступово виходили за рамки суто феміністичних питань і набували політичного змісту.

Кульмінацією цього процесу стала Революція Гідності 2013–2014 років, яка фактично стала точкою переходу від пасивного декларування рівності до її практичного утвердження. Участь жінок у революційних подіях була всеосяжною: вони діяли як журналістки, волонтерки, лікарки, правозахисниці, організаторки інформаційних кампаній, координаторки протестних груп. На Майдані жінки не лише підтримували протест, а й активно формували його ціннісний зміст — вони стали символом мирного спротиву, гідності й людяності. Саме тоді сформувався новий тип жіночої громадянської активності, у якому поєднувалися соціальна відповідальність, патріотизм і усвідомлення власної політичної суб'єктності.

Таким чином, період 2004–2014 років став етапом глибокої трансформації не лише у політико-правовому, а й у ментальному сенсі. Він позначився переходом від формального розуміння рівності до усвідомлення того, що гендерна справедливість є невід'ємним складником демократичного розвитку держави. Цей час підготував підґрунтя для подальшої інституціалізації жіночого руху, для формування правової культури рівності та для того, щоб

жінка в Україні стала не лише об'єктом захисту, а й повноцінним суб'єктом державотворення.

У період президентства Петра Порошенка відбулося інституційне зміцнення гендерної політики. Україна активізувала співпрацю з Європейським Союзом, утвердила механізми урядового моніторингу, розробила державні програми забезпечення рівних прав і можливостей. У законодавстві з'явилися конкретні механізми протидії домашньому насильству, а політична участь жінок почала розглядатися як необхідна умова демократичного розвитку. Було започатковано впровадження гендерних квот у виборчий процес, що стало одним із найважливіших кроків на шляху до реальної рівності.

За часів Володимира Зеленського, особливо до початку повномасштабного вторгнення, гендерна політика набула нового змісту, поєднавши соціальну справедливість із безпековим виміром. Зросла увага до ролі жінок у Збройних силах України, у миротворчих місіях, у керівництві органами влади та громадськими ініціативами. Кульмінацією тривалого процесу стала ратифікація Стамбульської конвенції у 2022 році, що засвідчило готовність України до виконання європейських стандартів захисту жінок від насильства. Цей акт став не лише юридичним, а й символічним утвердженням державної зрілості українського суспільства у питаннях гендерної рівності.

Таким чином, протягом тридцяти років незалежності Україна пройшла шлях від декларації до інституціоналізації прав жінок, від часткових реформ до формування системного бачення гендерної політики. Хоча на цьому шляху залишаються виклики — нерівність в оплаті праці, недостатня представленість жінок у політичних структурах, збереження культурних стереотипів і насильства за ознакою статі — проте тенденція розвитку є незворотною. Українське суспільство дедалі чіткіше усвідомлює, що гендерна рівність — це не лише питання соціальної справедливості, а й запорука сталого розвитку, національної безпеки та міжнародного авторитету держави.

У результаті можна стверджувати, що становлення прав жінок в Україні в 1992–2022 роках стало складовою процесу розбудови правової, демократичної, європейсько орієнтованої держави. Жінка в Україні перестала бути виключно об'єктом політики — вона стала її творцем, учасницею реформ, захисницею держави й символом громадянської зрілості суспільства. Саме тому історія боротьби за права жінок у незалежній Україні є не лише частиною гендерної історії, а й важливою складовою національної історії загалом — історії становлення вільної, гідної і справедливої держави.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Валентина Петрова: «Мені складно розділити поняття “жінка” та “об’єкт насильства”». Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/ponyattya-zhinka-ta-ob-ekt-nasilstva-134072.html> (Дата звернення: 23.01.2025).
2. Виборчий кодекс України : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/> (Дата звернення: 23.01.2025).
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 23.01.2025).
5. Деякі питання освітнього омбудсмена : Постанова Каб. Міністрів України від 06.06.2018 № 491 : станом на 10 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
6. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Каб. Міністрів України від 15.10.2004 № 1378 : станом на 12 груд. 2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-п#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
7. Директива № 2000/43/ЄС Ради ЄС, що імплементує принцип рівного поводження з людьми, незалежно від їх расового або етнічного походження : Директива Європ. Союзу від 29.06.2000 № 2000/43/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text (Дата звернення: 23.01.2025).

8. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996 : станом на 7 верес. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
9. Жіночий ветеранський рух. URL: <https://uwvm.org.ua/uk/> (дата звернення: 08.11.2025).
- 10.3 початку року поліцейські притягнули до адміністративної відповідальності 34 тисячі осіб за вчинення домашнього насильства. Національна поліція України. URL: <https://npu.gov.ua/news/z-pochatku-roku-politseyski-prityagnuli-do-administrativnoi-vidpovidalnosti-34-tisyachi-osib-za-vchinennya-domashnogo-nasilstva> (дата звернення: 08.11.2025).
- 11.Звіт про місцеві вибори в Україні 2015 року. Міжнар. фундація вибор. систем, 2015. 14 с.
- 12.ІКЖЦ. URL: <https://wicc.net.ua/post/1995---till-now> (дата звернення: 09.06.2025).
- 13.Інтерв'ю з Тамарою Злобіною про популяризацію фемінізму і гендерний розпад. Гендер в деталях. URL: https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/bezstrashni/tamara-zlobina-pro-hendernyi-rozpad.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1OZ_tUHgqh5p3x6jD-yTq0VnhtDSwQ8vR-qxKCFDpr716qFevfNz1OcCc_aem_AdqIpF_HOUu_fWfjKX6Mp8h2fdwy9NUhFRegGzV2J5lvAKzs59J7BuKt6U9dUxtZL3QTAieccCveaCBSuqm9C6hk#_ftn3 (дата звернення: 04.11.2025).
- 14.Історія партії. URL: <https://web.archive.org/web/20141026005125/http://solidarity.org.ua/index.php/pro-nas/partiia/istoriia-partii> (дата звернення: 09.06.2025).
- 15.Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979 : станом на 6 жовт. 1999 р. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
16. Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) N 103 (укр/рос) : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 28.06.1952 № 103 : станом на 15 черв. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
17. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності N 100 : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 29.06.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
18. Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками N 156 : Конвенція Міжнар. орг. пр. від 23.06.1981 № 156 : станом на 22 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
19. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : Конвенція Ради Європи від 11.05.2011 № 994_001-11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
20. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
21. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
22. Ла Страда – Україна. URL: <https://la-strada.org.ua/> (Дата звернення: 23.01.2025).

- 23.Лапатіна А. Дитинство в Україні змусило мене ненавидіти фемінізм. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/community/comments/ditinstvo-v-ukraini-zmusilo-mene-nenaviditi-feminizm.html> (Дата звернення: 23.01.2025).
- 24.Марш Жінок. URL: <https://marshzhinok.com.ua/> (дата звернення: 08.11.2025).
- 25.Національний день дівчат технологіях: можливість побачити світ технологій “зсередини”. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/news/natsionalniy-den-divchat-tehnologiyah-mozhlivist-pobachiti-svit-tehnologiy-zseredini.html> (дата звернення: 08.11.2025).
- 26.ПАРЛАМЕНТСЬКІ СЛУХАННЯ Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи. static.rada.gov.ua. URL: https://static.rada.gov.ua/zakon/skl5/par_sl/sl2111206.htm (дата звернення: 05.11.2025).
- 27.Пекінська декларація (укр/рос) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
- 28.Питання українського правопису : Постанова Каб. Міністрів України від 22.05.2019 № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-p#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
- 29.Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 26.07.2005 № 1135/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
- 30.Про визначення питань, що належать до компетенції віце-прем'єр-міністрів України : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.2020 № 274 : станом на 31 груд. 2024 р. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
31. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: Закон України від 6 вересня 2018 р. № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
32. Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" щодо протидії дискримінації за ознакою статі: Закон України від 10 вересня 2021 р. № 1750-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1750-20#Text>
33. Про День батька: Указ Президента України від 18.05.2019 № 274/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274/2019#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
34. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 27.10.2025).
35. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України від 03.12.2020 № 533/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533/2020#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
36. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
37. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: Постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2006 № 1834. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-п#Text> (дата звернення: 04.11.2025).
38. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року: Постанова Каб. Міністрів України від 21.03.2012 № 350 : станом на 3 квітня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/350-2012-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
39. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р : станом на 5 верес. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-р#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
40. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015: станом на 26 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
41. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р : станом на 26 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-р#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
42. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.05.2017 № 415-р : станом на 25 квіт. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-р#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
43. Про затвердження Положення про військовий (військово-морський) лицей : Постанова Каб. Міністрів України від 17.07.2003 № 1087 : станом на 7 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2003-п#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).

44. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2012 № 783 : станом на 4 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
45. Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2012 № 417: станом на 1 черв. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
46. Про затвердження Порядку розроблення та затвердження професійних стандартів : Постанова Каб. Міністрів України від 31.05.2017 № 373 : станом на 30 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
47. Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді : Постанова Каб. Міністрів України від 04.10.2017 № 741 : станом на 26 лют. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2017-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
48. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі : Постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2018 № 654 : станом на 14 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
49. Про заходи щодо реалізації в 2007 році Стратегії подолання бідності : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 31.01.2007 № 25-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/25-2007-р#Text> (дата звернення: 04.11.2025).

50. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 № 3356-ХІІ : станом на 11 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
51. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР : станом на 5 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
52. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : Указ Президента України від 05.08.2020 № 306/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306/2020#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
53. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
54. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР : станом на 24 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
55. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 : станом на 21 січ. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text> (дата звернення: 05.11.2025).
56. Про підвищення соціального статусу жінок в Україні : Указ Президента України від 25.04.2001 № 283/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283/2001#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).

57. Про підготовку та проведення Року гендерної рівності : Постанова Каб. Міністрів України від 16.05.2007 № 741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/741-2007-п#Text> (дата звернення: 04.11.2025).
58. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
59. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю) : Закон України від 04.02.2004 № 1433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
60. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
61. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна - НАТО на 2020 рік: Указ Президента України від 26.05.2020 № 203/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203/2020#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
62. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
63. Про Спілку. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/informatsiya/> (дата звернення: 09.06.2025).

64. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2002 № 153: станом на 19 квітня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text> (Дата звернення: 22.01.2025).
65. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 10.10.2018 № 728-р : станом на 2 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
66. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-р#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
67. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
68. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Каб. Міністрів України від 07.06.2017 № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-2017-п#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
69. Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Постанова Каб. Міністрів України від 02.09.2020 № 784: станом на 19 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2020-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
70. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 15.04.2015 № 244 : станом

- на 30 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п#Text> (Дата звернення: 23.01.2025).
71. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
72. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 15.11.2000 : станом на 4 лют. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (Дата звернення: 23.01.2025).
73. Рівні умови та посади: що зміниться для жінок в армії - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45434553> (дата звернення: 08.11.2025).
74. Середньомісячна заробітна плата жінок та чоловіків за видами економічної діяльності у 2012 році. ukrstat.gov.ua/. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/gdn/Szp_ed/Szp_ed_u/Szp_ed_2012_u.htm (дата звернення: 05.11.2025).
75. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 30 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Дата звернення: 22.01.2025).
76. Українська асоціація дослідників жіночої історії. URL: <https://www.womenhistory.org.ua/index.php/elektronni-resursi/16-elektronna-biblioteka/13-elektronna-biblioteka> (Дата звернення: 21.01.2025)
77. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/> (Дата звернення: 23.01.2025).

78. Українське незалежне інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/> (Дата звернення: 23.01.2025).
79. Успіх жінок на позачергових парламентських виборах: про що свідчать результати? ZMINA. URL: https://zmina.info/articles/uspих_zhinok_na_pozachergovih_parlamentskih_viborah_pro_shho_govorjia_t_rezultati_/ (дата звернення: 08.11.2025).
80. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
81. Get the Latest Ukraine News Today - KyivPost. Kyiv Post. URL: <https://www.kyivpost.com/> (Дата звернення: 23.01.2025).
82. Hausmann R., Tyson L. D., Zahidi S. The Global Gender Gap Report 2008. Geneva: World Economic Forum, 2008. 181 p.
83. LaStrada-Ukraine. Громадський Простір. URL: <https://www.prostir.ua/author/lastrada-ukraine/> (дата звернення: 09.06.2025).
84. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women : Multilateral treaty of 22.12.2000 no. No. 20378. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8-b&chapter=4&clang=_en (Дата звернення: 23.01.2025).
85. Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024. UN Women – Headquarters. URL: <https://www.unwomen.org/en/resources/gender-snapshot> (Дата звернення: 23.01.2025)..
86. UNICEF. "Women in Transition". Regional Monitoring Report No. 6. Florence: UNICEF International Child Development Centre, 1999. P. 133-136.

Література

87. Амджадин Л. М. та ін. Гендерні перетворення в Україні. Київ: АДФ-Україна, 2007. 165 с.
88. Аніщук Н. В. Правові засоби викорінення гендерного насильства в Україні: історико-теоретичний аналіз : автореф. автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2008.
89. Аніщук Н. В. Тенденції розвитку конституційно-правового статусу жінок в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса, 2001. 19 с.
90. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права// Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 748–750.
91. Берлінська М., Марценюк Т., Квіт А., Гриценко Г. "Невидимий батальйон": участь жінок у військових діях в АТО: (соціологічне дослідження). Київ: НаУКМА, 2015. 89 с.
92. Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза. Київ: Логос, 2001. 82 с.
93. Венгер О. Особливості становлення гендерної демократії в Україні// Політичний менеджмент. 2009. № 3. С. 145-152.
94. Власенко Н. С., Виноградова Л. Д., Калачова І. В. Гендерна статистика для моніторингу досягнення рівності жінок і чоловіків. Київ, 2016. 56 с.
95. Гаращенко С. В. Гендерна рівність як чинник демократичних перетворень в Україні// Наук. зап. НаУКМА. Сер. Політ. науки. 2008. Т. 82. С. 58-61.
96. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні: дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2004. 223 с.
97. Грицай І. О. Механізми забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика. Хай-Тек Пресс: Київ, 2018. 559 с.

98. Грицай І. Реформування гендерної політики в умовах євроінтеграції// Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 210-216.
99. Грушевська К. Про дослідження статевих громад в первіснім суспільстві// Первісне громадянство та його пережитки на Україні. 1929. Вип. 1. С. 24-33.
100. Жуковська Г. Г., Левченко К. Б., Остапенко О. О., Суслова О. І. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. Київ. 2020. 186 с.
101. Звоздецька І. В. Конституція України як цінність суспільно-політичного розвитку// Часопис Київського університету права. 2021. № 1. С. 109–113.
102. Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології// Український історичний журнал. 2012. № 2. С. 159-172.
103. Ковальова О. В. Вплив гендерних стереотипів на реалізацію гендерної політики в Україні// Адміністративне право і процес. 2013. № 2 (4). С. 16–22.
104. Кормич Л.І. Гендерна складова ефективності державної політики// Актуальні проблеми політики : Збірник наукових праць. Вип. 39. С. 9-17.
105. Кравченко О., Войтовська А. Гендерна рівність в Україні: аналіз нормативно-правової бази// Соціальна робота та соціальна освіта. 2023. № 2(11). С. 15-25.
106. Купіна Л. Ф., Красенко М. М. Право на працю жінок: історія правової легалізації в Україні// Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. Вип. 34. С. 46-50.
107. Ларсон П., Аксьонова О., Ларсон С. Жінки та чоловіки на ринку праці України. Порівняльне дослідження України та ЄС». Київ: Компанія ВАІТЕ, 2011. 32 с.

108. Левченко К. Б. Жінки в органах внутрішніх справ України. Київ: Телесик, 2008. 55 с.
109. Левченко К. Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку. МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. Харків: Вид-во НУВС, 2001. 361 с.
110. Марценюк Т. Жінки в українській політиці : виклики і перспективи змін. Київ : Міжнар. центр перспект. дослідж., 2015. 36 с.
111. Марценюк Т. О. Жінки у надзвичайних умовах: "жіночі сотні" на Майдані та "невидимий батальйон" на Донбасі// Стан сингулярності : соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. 2017. Розділ 3.4. С. 117-130.
112. Марші 8 Березня: винайдення феміністичної традиції. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraine/marshi-8-bereznua-vinaydennya-feministichnoi-traditsii-134428.html> (дата звернення: 04.11.2025).
113. Медведська В. В. Правові засади захисту жінок від домашнього насильства. автореф. автореф. дис. ... д-ра філософії. Київ, 2022. 276 с.
114. Мелещенко Т. В. Становлення громадянського суспільства в незалежній Україні: проблеми та перспективи// Правничо-політологічні та історичні студії проблем українського державотворення. 2019. С. 256–260.
115. Наливайко Л. Р., Марценюк Л. В. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики// Приватне та публічне право. 2022. № 1. С. 61–66.
116. Олійник А.С. Конституційне законодавство України: Гендерна експертиза. Київ, Вид-во: Логос, 2014. 77 с.
117. Пастушок А., Марценюк Т. Гендерні студії в Україні: довгий шлях від 90-х до сьогодні / Gender Studies in Ukraine: long way from 90s to today. Феминистские транслокальности. URL: <https://feminisms.co/zine/gender-studies-in-ukraine#!/tab/256816496-1> (дата звернення: 05.11.2025).

118. Почтаренко Я., Кобенко А. Жінки Майдану: від медичної допомоги до захисту барикад. Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/21309/> (дата звернення: 05.11.2025).
119. Резворович К. Гендерний аспект розвитку інституту шлюбу в Україні// Grail of Science. 2023. № 27. С. 158–161.
120. Руденко О. М., Максак В. І. Сутність демократизації суспільства в Україні// Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University, series "Public Administration". 2024. № 3. С. 128–133.
121. Словська І. Є., Царенко О. М. Права жінок у контексті прав людини: упровадження результатів фундаментальних досліджень// Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 2(20). С. 90-96.
122. Стамбульська конвенція й Україна: часова лінія. Jurfem. URL: <https://jurfem.com.ua/stambulska-konventsiiya-chasova-liniia/> (дата звернення: 05.11.2025).
123. Стан реалізації у Збройних Силах України гендерної політики держави. Київ: Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2020. 62 с.
124. Удовика Л. Г., Гуня Д. Вплив європейських цінностей на українське право// Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (28 квітня 2023 року), м. Тернопіль, 28 квіт. 2023 р. Тернопіль, 2023. С. 142–144.
125. Хаустова М. Г. Правова система України серед правових систем сучасності// Проблеми законності. 2013. Вип. 123. С. 23–33.
126. Хаустова М. Г. Правова система України: особливості становлення та сутнісні риси// Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 21. С. 65–75.
127. Чепульченко Т. О., Ярош І. С. Еволюція демократії в Україні// Держава та регіони. Серія : Право. 2019. № 1. С. 34-37.

128. Чернота С. В. Щодо особливостей праці жінок: історико-правовий аспект// Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Том 2. С. 72.
129. Чернота С. В. Щодо особливостей праці жінок: історико-правовий аспект// Науковий вісник ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Том 2. С. 72-74.
130. Юрчик Г.М. Дискримінація на ринку праці: прояви, вітчизняний і європейський досвід подолання// Соціально-трудові відносини: теорія і практика. Київ. 2016. № 2 (12). С. 118–128.
131. Bennet J. M. History Matters: Patriarchy and the Challenge of Feminism. University of Pennsylvania Press: Philadelphia, 2006. 224 p.
132. de Beauvoir S. The Second Sex. Jonathan Cape, Thirty Bedford Square Publisher: London, 1956. 701 p.
133. Hrytsenko H. Five Years after Euromaidan: Feminist Outcomes from 2014–2019. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-after-euromaidan/five-years-after-euromaidan-feminist-outcomes-from-2014-2019.html> (date of access: 05.11.2025).
134. Offen K. M. European Feminisms, 1700-1950: A Political History. Stanford University Press, 2000. 554 p.
135. Yefanova I., Martsenyuk T. GENDER INEQUALITY IN THE LABOR MARKET OF UKRAINE IN INFORMATION TECHNOLOGIES// Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology. 2017. Vol. 8. P. 10–16.

РЕЗЮМЕ

Резюме. Дослідження присвячене аналізу становлення прав жінок в Україні з моменту здобуття незалежності (1992–2022 рр.) в історичному та соціально-політичному контексті. У роботі визначено основні етапи розвитку нормативно-правової бази, що регулює права жінок, охарактеризовано державну політику у сфері забезпечення гендерної рівності та її вплив на становище жінок у суспільстві. Проаналізовано роль жіночих організацій і громадських ініціатив у просуванні прав жінок та формуванні гендерно чутливої суспільної свідомості. Розкрито соціокультурні чинники, що сприяли або перешкождали еволюції гендерної рівності, а також виявлено основні досягнення й виклики у цій сфері в контексті демократичного розвитку України та її євроінтеграційного поступу.

Resume. The research focuses on the development of women's rights in independent Ukraine (1992–2022) within a historical and socio-political context. The study identifies the main stages of the evolution of the legal framework regulating women's rights and characterizes state policy on gender equality and its impact on women's position in society. It analyzes the role of women's organizations and civic initiatives in promoting women's rights and shaping gender-sensitive public consciousness. The research also explores sociocultural factors that either facilitated or hindered the advancement of gender equality and highlights the key achievements and challenges in this field in the context of Ukraine's democratic transformation and European integration.